

Memoria

Lugo, epicentro da Literatura Galega de Tradición Oral

Antonio Reigosa

I.-LUGO, EPICENTRO DA LITERATURA GALEGA DE TRADICIÓN ORAL

A cidade de Lugo e a provincia da que é capital, territorio pertencente á Comunidade Autónoma de Galiza, viron incrementadas notablemente nas décadas precedentes as actividades culturais en xeral e moi especialmente as relacionadas coa literatura oral.

Trátase de actividades de periodicidade regular e moi diversificadas, que atenden dunha maneira global aspectos como a formación, divulgación, representación e implicación social, que se van consolidando ano tras ano co obxectivo de converterse en permanentes e así contribuír, como un valioso elemento dinamizador, ao desenvolvemento sostible da cidade e o da súa área de influencia, o que significa, na práctica, toda a provincia de Lugo.

Esta vitalidade arredor da literatura oral, enfocada a converter Lugo en “Capital galega da Literatura de Tradición Oral”, é consecuencia da combinación de factores complementarios como a creatividade do tecido social e a determinación das institucións políticas locais en beneficio da comunidade local e da súa conexión co resto do mundo.

Determinante pois a implicación das principais institucións responsables da política cultural, tanto desde a local, área de Cultura do Concello de Lugo, como a provincial, vicepresidencia e área de Cultura da Deputación de Lugo. Ambas administracións públicas, amais de exercer o necesario liderado dedican recursos regulares que permiten desenvolver con plena satisfacción os diferentes programas en marcha.

A este compromiso institucional imprescindible súmanse iniciativas como as que desde hai arredor de 17 anos vén promovendo, tanto na cidade como na provincia de Lugo, desde a súa Sección de Literatura de Tradición Oral a Asociación de Escritoras e Escritores en Lingua Galega (AELG).

Converxen, por tanto, unhas condicións óptimas para ir asentando un presente e un futuro no que a literatura oral pode ir contribuíndo, paseniñamente, ao desenvolvemento social, económico e cultural tanto da cidade como da provincia.

Polo volume das actividades programadas e pola calidade e intensidade das mesmas non resulta esaxerado afirmar que na actualidade Lugo (cidade e provincia) son, na práctica, o auténtico epicentro da Literatura Galega de Tradición Oral.

I.1.-A que chamamos 'literatura oral'

Para simplificar, entendemos por 'literatura oral' aquelas creacións ou expresións orais de carácter literario que se alicerzan na memoria colectiva e que se transmiten preferentemente por medio da voz e doutros elementos complementarios como a xestualidade.

A orixe destes textos pode ser oral ou escrita aínda que, coa finalidade de estudalos e difundilos, poden ser transcritos e transformados en textos escritos, amais de arquivados para o seu estudo e favorecer o coñecemento das xeracións futuras.

Estes textos literarios orais reflicten símbolos e valores que definen unha cultura; a nosa, neste caso. No seu conxunto, estes textos literarios orais constitúen a esencia identitaria da nosa cultura como propia dun grupo humano determinado que se manifesta nun espazo ou ámbito xeográfico concreto. O termo “literatura”, aínda que pareza paradoxal e se exprese intermitentemente por medios escritos ou orais, deriva de “littera” / “letra”. O “oral” confírenlle unha primixenia orixe anterior á invención e á intervención da escritura na súa transmisión e conservación. Por tanto, cando dicimos “literatura oral” referímonos a textos cuxo soporte nas súas manifestacións primixenias foi oral e o medio ou forma que prevalece na súa transmisión tamén é o oral.

Ás veces úsanse como sinónimos, cun aparente idéntico significado, conceptos como “literatura oral popular” ou “literatura oral tradicional” polo que convén advertir que “popular” fai referencia ao pobo que se apropia e fai seu un conto, lenda, canción ou calquera outro texto oral, coñézase ou non a autoría. “Tradicional” fai referencia a que ese texto oral se repite ou transmite, preferentemente de forma oral, xeración tras xeración, coa conseguíntes alteracións, consecuencia de verse sometida esa transmisión aos cambios ideolóxicos e históricos, variantes e versións que irán moldeando esa cultura ao longo do tempo en función das circunstancias históricas.

I.2.-Principais xéneros da literatura oral

Entre os xéneros narrativos distinguimos preferentemente mitos, lendas e contos. Debemos engadir, aínda que non se consideren propiamente manifestacións literarias, as narracións, sucedidos ou historias que recrean o pasado dunha comunidade.

Dentro dos xéneros líricos atopamos a poesía oral conformada por romances, cancións, coplas, cantigas,... que se subdividen nun vasto campo de denominacións, atendendo a unha enorme variedade de formas, tipos e temáticas. Segundo os diferentes especialistas, poderían encadrarse ou non neste espazo os refráns, adiviñas e oracións.

Mais establecer uns criterios que permitan distinguir os diferentes xéneros de literatura oral resulta complicado, amais de confuso, polo que remitimos ás reflexións expresadas por teóricos máis perspicaces ca nós (Acuña /Garrosa 2017: pp. 145-148).

II.-LUGO E A LITERATURA ORAL: BREVE HISTORIA

Esa efervescencia de actividades arredor da literatura oral a que aludíamos nas liñas introdutorias, tanto na cidade capital como en toda a provincia, non é casual. Precédea unha historia, un pasado, que tentaremos resumir de seguido e un amplo mostrario de iniciativas, publicacións e proxectos que, sobre todo, nos decenios finais do século XX e nos primeiros do XXI tiveron e teñen Lugo como epicentro ou punto de máxima concentración.

Se nos remontamos ao século XIX debemos comezar por citar a indiscutible influencia que tivo en todo isto o maxisterio daqueles investigadores, literatos e historiadores considerados precursores no estudo da cultura popular galega como Frei Martín Sarmiento, Xosé Cornide e o Padre Sobreira ou a pegada dos intelectuais do chamado Rexurdimento como Manuel Murguía, Rosalía de Castro, José Pérez Ballesteros, Emilia Pardo Bazán, fundadora e presidenta da Sociedad de Folklore Gallego (1883 -1895), Eduardo Pondal, Juan Antonio Saco e Arce, Antonio de la Iglesia e Valentín Lamas Carbajal... Sobre o pouso intelectual que deixaron tras de si estes e outros próceres fóronse asentando os alicerces que espertaron as inquedanzas por coñecer o noso pasado en xeral, e o da nosa literatura oral, popular ou tradicional, en particular.

II.1.-Os anos finais do século XIX

Como consecuencia do quefacer destes nomes fundacionais e dos seus esforzos foron aparecendo xornais, revistas e outras publicacións que ao tempo que incorporaban a lingua propia do país ás páxinas impresas, ían tamén, progresivamente, dando cabida a un mostrario cada vez máis numeroso de mitos, lendas, contos, ditos, refráns, romances e outras moitas manifestacións da creatividade da musa popular.

Xunto coa lingua, a literatura oral ocupa nas páxinas destas publicacións un lugar preferente, obviamente por considerárense os xéneros literarios orais símbolos identitarios da nosa cultura.

En O Tío Marcos d'a Portela, primeiro xornal escrito integramente en galego que ve a luz en Ourense en 1876 e que desaparece cando se imprimía en Lugo en 1888, tiña unha grande presenza a literatura oral como a tivo noutros moitos destes impresos que se foron editando por Galiza adiante, xeralmente de efémera existencia pero de enorme importancia para que fose levedando unha idiosincrasia de noso.

En Lugo comeza a publicarse en 1889, baixo a dirección de Amador Montenegro Saavedra e Manuel Pardo Becerra, A Monteira, un semanario de similares características aos citados anteriormente. Nos sucesivos números deste xornal, que desapareceu a finais de 1890, fóronse publicando contos, cantares e refráns recompilados en diversos lugares da provincia de Lugo, amais doutros textos con temas de interese etnográfico.

Neste xornal colaborou, desde postulados críticos baseados en principios científicos, o médico, escritor e ensaísta lucense Xesús Rodríguez López (Lugo, 1859 - 1917), autor dunha famosa e controvertida obra, *Supersticiones de Galicia y preocupaciones vulgares* (1885), un compendio de ritos, crenzas, costumes e prácticas máxico-relixiosas de enorme interese, autor que tamén nos deixou mostras dalgunhas lendas populares en *Gallegadas con alegrías de la tierra en verso y prosa* (1908).

Alén do espazo xeográfico lugués, no campo do cancionero debemos sinalar tamén os nomes de dous folcloristas pioneiros no eido musical como Casto Sampedro Folgar e Víctor Said Amesto, quen realizaron traballos de campo por toda Galiza entre finais do século XIX e primeiros do XX aínda que o *Cancioneiro musical de Galicia* de Casto Sampedro non se publicaría, por intermedio de Xosé Filgueira Valverde, até 1942.

II.2.-Desde principios do s. XX até 1936

O século XX iníciase en Lugo e en toda Galiza no que se refire á literatura oral coas positivas inercias xeradas nas décadas finais do XIX. En 1905 constitúese a Real Academia Galega, en 1916 as Irmandades da Fala e en 1920 comeza a publicarse Nós, o “Boletín mensual da cultura galega” que se vai manter até 1936. Nesta revista, referente fundamental para a cultura galega do primeiro terzo do século XX, e moi especialmente, aínda que non exclusivamente, na súa sección denominada “Arquivo filolóxico e etnográfico de Galiza” (1920-1935) déronse a coñecer numerosas achegas de literatura oral, varias delas rexistradas na provincia de Lugo.

En 1923 nace o Seminario de Estudos Galegos, fundado polos mesmos intelectuais que forxaron a revista Nós, co obxectivo de estudar e investigar o patrimonio cultural galego. Nas súas publicacións, fundamentais para coñecer o noso pasado en numerosos ámbitos, guiadas por criterios científicos, participaron especialistas en mitoloxía como Vicente Risco,

etnógrafos como Fermín Bouza Brey, Xaquín Lorenzo, Francisco Lanza, Álvaro de las Casas, Armando Cotarelo ou Xosé Ramón e Fernández-Oxea (Ben-Cho-Sey), que publicaron varias monografías pero ningunha, desgraciadamente, dedicada á provincia de Lugo.

Os da década dos 20 e a dos 30, até o nefasto 18 de xullo de 1936, foron anos esperanzados para a nosa lingua e para a nosa cultura, inquedanzas estas cada vez máis presentes na vida das galegas e galegos daquel entón. Nacían institucións, centros de investigación e publicacións que grazas ao esforzo dos ilustres persoeiros que conformaron a chamada Xeración Nós poñían Galiza no mapa do mundo como nunca antes sucedera. Daquela aínda non se usaba o termo “patrimonio inmaterial” pero tanto o galego, que revivía como lingua de coñecemento, como o interese crecente pola mitoloxía popular, polas lendas, contos, crenzas, festas e romaxes así como pola literatura oral, aumentou de maneira exponencial. Pero este período florecente rematou abruptamente en 1936. Un golpe de estado abriu paso a un réxime represor que castrou de raíz toda manifestación cultural expresada en galego ou emanada das súas singularidades históricas, lingüísticas e culturais.

Este período tamén foi moi fecundo no tocante á literatura oral, especialmente na provincia de Lugo. Hai que mencionar aquí ilustres devanceiros que sobresaíron neste campo como os mindonienses Manuel Leiras Pulpeiro, Antonio Noriega Varela ou Eduardo Lence-Santar e Guitián. Tamén fixeron meritorias achegas a este campo Anibal Otero, Alejo Hernández, Xesús Bal y Gay e, entre outros, Ramón Castro.

Manuel Leiras Pulpeiro (Mondoñedo, 1854 - 1912), médico, poeta, lexicógrafo, recolleu numerosos refráns, amais de ditos, cantares e uns poucos contos que foi publicando en diferentes medios, entre eles a revista Galicia e o Boletín da Real Academia Galega. Tamén colaborou coa Sección de Ciencias Morales y Políticas do Ateneo de Madrid como informador antropolóxico (González Reboledo 2014: pp. 139-163).

Antonio Noriega Varela (Mondoñedo, 1869 - Viveiro, 1947) preocupouse polas adiviñas, que publicou en numerosos medios, polas cantigas en *A Virxen y-a paisanaxe (100 cantigas populares)* (1914) e en, como ben indica o longo subtítulo desta obra, *Como falan os brañegos. Locucións, frases, modos adverbíais, unha leria pr'os rapaciños, refráns, cantares i-adiviñanzas* (1928) doutras moitas cuestións colectadas por el cando exercía de mestre, neste caso, nas terras do concello de Abadín.

Eduardo Lence-Santar e Guitián (Mondoñedo, 1876- 1960), historiador e cronista, dedicou boa parte do seu quefacer a recompilar literatura oral nas comarcas de Santiago e nas lucenses de Sarria e Mondoñedo. Compilou adiviñas que enviou á Real Academia Galega

en 1906, cantos, oracións, romances, contos e lendas..., que foi publicando nas décadas dos 20 e 30 do século XX en xornais como El Compostelano, Vallibria, semanario mindoniense, e na década seguinte en Mondoñedo, xornal de publicación esporádico editado por el mesmo. Os traballos etnográficos publicados por Lence entre 1926 e 1941 en El Compostelano foron exhumados por Armando Requeixo e publicados por Follas Novas no ano 2000 (Lence 2000).

O crego lucense Ramón Castro López (Lugo, 1871 – 1949) foi párroco da parroquia de Vilar de Ortelle, concello de Pantón, durante moitos anos e froito daquela estadía deixounos un documento de grande interese por varios motivos pero especialmente polas lendas que transcribe daquela comarca no libro *Reseña histórico descriptiva de la parroquia de Vilar de Ortelle y su comarca*, publicado en 1929 e reeditado pola Deputación de Lugo en 2000. Tamén debemos mencionar aquí a Alejo Hernández, un avogado salmantino que recolleu romances entre 1924 e 1925 no norte das provincias de Lugo e da Coruña, unha “pequena colección de unos 76 textos”, pero que constitúe, segundo J. L. Forneiro, (Forneiro 2017: p. 108) unha achega de notable interese por ser das poucas que conservamos como “muestra del romancero urbano gallego”.

Xesús Bal y Gay (Lugo, 1905- Madrid, 1993), musicólogo lucense, quen, xunto ao tamén musicólogo e investigador asturiano Eduardo Martínez Torner, reuniron coleccións, sobre todo de romances, que baixo o título de *Cancionero gallego* non se chegaron a publicar até 1974 (obra reeditada pola Fundación Barrié en 2007).

Anibal Otero (Riberia de Piquín (Lugo) 1911- 1974), discípulo de Ramón Menéndez Pidal e Tomás Navarro Tomás, iniciase como colaborador do Centro de Estudios Históricos de Madrid en 1931 e en 1936, cando traballaba ao norte de Portugal no ALPI (Atlas Lingüístico de la Península Ibérica), foi detido pola policía portuguesa e posteriormente preso en cárceres españolas até 1942. Algúns dos romances que recolleu en toda Galicia, entre eles un número considerable na provincia de Lugo (Riberia de Piquín, Meira, Negueira de Muñiz, A Fonsagrada, Pol, Castroverde...) en traballos de campo realizados desde o 1929 en adiante xa foron publicados por el mesmo ou por outros investigadores (Requeixo 1996) pero outros, a inmensa maioría, consérvanse no Arquivo do Seminario Menéndez Pidal.

II.3.-Desde 1936 até 1950

Tras o golpe militar de 1936 todo se torna escuro. A ditadura persegue todos os usos da lingua, incluídos os orais, enmudecen os intelectuais que non se viron obrigados a exilarse e o pobo padece o confinamento das súas manifestacións culturais

Porén, a semente sempre frutifica. Do maxisterio que sementara a chamada Xeración Nós e do despertar que contribúe a activar a creación da Editorial Galaxia en 1950 xurde a publicación de *Antífona da cantiga* de Ramón Cabanillas, ou de traballos da valía dos que realiza o mestre Laureano Prieto, autor de monografías sobre contos e costumes que, unha mágoa para o noso particular e localista interese, foron compilados exclusivamente na provincia de Ourense como *Contos vianeses* (Prieto, 1958), *Cuentos de animales* (Prieto 1948) ou *Contos de cegos* (Prieto 1978).

Outro fito importante supúxoo a publicación por Nós en Bos Aires en 1962 dos dous primeiros volumes (o terceiro publicaríase en 1972) da *Historia de Galiza* dirixida por Ramón Otero Pedrayo. O capítulo “Etnografía: Cultura espiritual” a cargo de Vicente Risco supuxo o primeiro intento de sintetizar e sistematizar a nosa cultura popular en campos pouco ou escasamente coñecidos até aquel entón como a mitoloxía popular, a relixión, as supersticións, os costumes das idades da vida, as festas do ano, as artes plásticas populares, a música e a danza ou, por suposto, a literatura oral, campos de saber tradicional que foron tratadas nestes tomos con gran coñecemento e primoroso rigor.

II.4.-Aire fresco: os contos populares da provincia de Lugo

Alimentándose dese mesmo xerme e seguindo a metodoloxía de estudo aplicada por Laureano Prieto vai abrollar un proxecto singular para o estudo dos contos de tradición oral, centrado esta vez exclusivamente na provincia de Lugo e que acabaría publicándose en libro en 1963 baixo o título *Contos populares da provincia de Lugo* (Contos 1963).

A idea deste proxecto nace nun colexio privado da cidade de Lugo, o Centro de Estudios Fingoy, propiedade de Antonio Fernández López 'Antón de Marcos' e entón baixo a dirección do profesor, escritor e filólogo, Ricardo Carballo Calero. O obxectivo do proxecto era chamar a atención do alumnado dos centros escolares dunha ampla zona da provincia de Lugo sobre a lingua de seu e a literatura oral, parte substancial da súa tradición cultural. Durante varios cursos académicos a partir de 1950 realízanse campañas de recollida por parte do alumnado e profesorado de distintas escolas da provincia de Lugo (Becerreá, Sarria, Begonte, Guitiriz, O Corgo, Quiroga, Castroverde, O Saviñao, Outeiro de Rei, Navia de Suarna, Guntín, Pedrafita do Cebreiro...) baixo a coordinación do profesor Avelino Pousa Antelo, docente na Escola da Granxa de Barreiros, en Sarria, dependente do colexio Fingoy de Lugo. Como alumnos e incluso como mestres participaron neste proxecto nomes tan recoñecidos no devir da cultura galega, amais de R. Carballo Calero, como Bernardino Graña, Antón Santamarina ou Valentín Arias.

A metodoloxía consistía basicamente en que o alumnado de cada centro interrogase a familiares e veciñanza sobre contos e lendas tradicionais. A seguir, o alumnado trasladaba ao mestre ou mestra da súa escola os textos resultantes das pesquisas, quen, unha vez revisados, remitían as correspondentes copias ao centro promotor.

A Editorial Galaxia publicou en 1963 un volume contendo 300 textos dos que 18 corresponden a lendas e 282 a contos (incluídas variantes de moitos deles). Un valioso apéndice denominado “Táboa de aboantes” deixa constancia tanto do curso académico en que se recolleron como da localización da escola correspondente, xunto cos nomes do alumnado e profesorado compilador. Esta información que se publicou na edición de 1963, xunto coas variantes de moitos dos contos, desapareceu, lamentablemente, na reedición que a mesma editora publicou en 1972.

II.5.-As obras dos irmáns Carré

A finais da década dos 60 publícanse dous libros transcendentais para a recuperación da literatura oral galega, aínda que ambos tivesen que ver a luz en Porto, Portugal.

Por unha parte, en 1968 édítanse os *Contos populares da Galiza* (Carré 1968) de Lois Carré Alvarellos (A Coruña 1898 - 1965), editado en Porto polo Museu de Etnografía e História. Este mesmo autor xa publicara en 1959 o *Romanceiro popular galego de tradición oral* (Carré 1959), de escaso ou nulo rigor científico, tamén na cidade de Porto.

En 1969, na mesma cidade e a cargo da mesma editora, o seu irmán Leandro Carré Alvarellos (A Coruña 1888 – 1979) publicou un tomo de lendas baixo o título *As lendas tradizónaes galegas* que aparecería en castelán o ano 1977. Todas estas obras, especialmente as dedicadas ás lendas, amosan unha boa mostra de textos recompilados en distintas localizacións da provincia de Lugo.

II.6.-Tras a morte do ditador

A partir da desaparición do ditador Franco en 1975, coa recuperación da democracia o interese pola nosa cultura popular e pola literatura oral acrecéntase. Edítanse ou reedítanse obras clave, cuxos traballos de campo, en varios dos casos, xa foran realizados moito anos antes. É o caso da obra de J. Antonio Saco y Arce *Literatura popular de Galicia. Colección de coplas, villancicos, diálogos, romances, cuentos y refranes gallegos. Recogidos por D. José Antonio Saco y Arce*. edición de Juan Luis Saco Cid (Saco 1978), tamén ve a luz o *Cancionero popular gallego* (1979) de José Pérez Ballesteros.

Aos poucos vanse publicando novos traballos en diferentes soportes, artigos en revistas e monografías das que cabe resaltar, no que se refire á provincia de Lugo, a *Escolma de Carballedo* (Rielo 1976) de Nicanor Rielo Carballo.

II.7.-Os contos do Cebreiro de Martine Roux

A armoricá, Martine Roux, profesora en Nantes e Angers, chegou a Compostela a finais da década dos 70 do século XX para estudar galego. Interesouse pola obra de Cunqueiro e polos contos tradicionais polo que, orientada polo propio Cunqueiro e por medio do cura do Cebreiro, Elías Valiña, coñeceu un fistor excepcional chamado Enrique Valle Valle, de Barxamaior. Co resultado daquel encontro elaborou a súa tese doutoral e publicou 25 contos en *Fala o fistor e faise o día* (Roux 1982), obra de grande importancia para a historia da nosa literatura oral.

II.8.-O cancioneiro de Dorothé Shubarth

A musicóloga suíza (Basilea 1944-2023), comezou os seus estudos na cidade natal e ampliounos en Colonia e Múnic. A partir de 1971 ocupou a cátedra de harmonía e contrapunto na Academia de Música de Lucerna (Suíza) e comezou a desenvolver investigacións arredor das músicas populares europeas. Realizou traballos de campo nos Balcáns, no Cáucaso, Alemaña e Francia, cuxo resultado publica en 1978 en Lucerna no libro *Das Volkslied in Europa. Vielfalt seiner Erscheinungsformen* (O canto popular en Europa. Diversidade das súas formas).

En 1978 visita Galiza para coñecer a nosa música popular mais o interese polo que aquí descobre fai que se dispoña a realizar un traballo de campo intensivo por todo o país que remata coa publicación dunha magna obra en sete volumes que contén a mellor e máis ampla análise, clasificación e estudo da nosa lírica popular que se publicou pola Fundación Barrié en 1984 baixo o título *Cancioneiro Popular Galego*. Entre o material publicado abundan os romances, cancións e incluso contos, nalgúns casos aínda inéditos.

Percorreu e gravou en moitos lugares de Galiza, entre eles nestes concellos da provincia de Lugo: Carballedo, O Corgo, A Fonsagrada, Palas de Rei, Paradela, A Pastoriza, Pedrafita do Cebreiro, Pol, O Vicedo, Viveiro e Xove.

Consérvanse copias dixitalizadas das súas gravacións orixinais coas correspondentes transcricións a cargo do profesor e filólogo Antón Santamarina no Arquivo Sonoro de Galicia e no Arquivo do Patrimonio Oral da Identidade (APOI).

Entre os merecidos recoñecementos que se lle fixeron en Galiza están o I Día das Galegas nas Letras en 2014, Premio Honorífico 2017 da Asociación de Músicos ao Vivo, Patroa

de Honra do Museo do Pobo Galego e Mestra de Memoria concedido pola AELG en 2019. Tamén viron a luz nesta década un Cancionero da Terra Chá (Pol) (Rielo 1980), dous tomos en castelán da autoría do xornalista monfortino Pedro de Frutos sobre lendas galegas (Frutos 1981), os contos populares da colección Biblioteca Básica editados por Galaxia (Harguindeguy 1983), un valioso libro dedicado ás adiviñas (Martín 1985) da autoría do escritor e mestre lucense, Paco Martín e unha achega máis de Nicarnor Rielo sobre cancións (Rielo 1989).

II.9.-A década dos 90 do século XX

Na década dos 90 van eclosionar varias novidades de interese no campo da literatura oral galega, en xeral, e na lucense en particular. Por unha parte, o Equipo Chaira, comeza en 1992 os seus traballos de inventario de literatura de tradición oral en diversos concellos da provincia de Lugo, de cuxo froito, como veremos, se beneficiarán outras obras publicadas nos anos posteriores.

O antropólogo e profesor, Xerardo Pereiro Pérez, publica unha monografía de moito interese sobre as narracións orais do Concello de Palas de Rei (Pereiro 1995). Mini (Xosé Luís Rivas) e Mero (Baldomero Iglesias) publican varias obras de mérito sobre contos (Rivas 1995), lendas (Rivas 1996) e coplas, cantares e romances de cego (Rivas 1999). X. Pisón, M. Lourenzo e I. Ferreira dan ao prelo outra obra de referencia no que respecta ao xénero dos contos tradicionais (Pisón 1998). Nesta mesma década Julio Camarena e Maxime Chevalier publican os dous primeiros tomos da magna obra “Catálogo tipológico del cuento folklórico español”, o correspondente aos contos maravillosos (Camarena 1995) e aos de animais (Camarena 1997), ambos, xunto cos que se publicarían anos despois por outros investigadores tras o pasamento destes, guieiros indispensables para comezar a organizar o material contístico galego con criterios científicos.

Polo demais, nesta década emerxe un novo oficio, o das contadoras e contadores de vellas e novas historias que expanden os seus espectáculos polo país adiante para toda clase de públicos. E cara o finál de década aparecen, aínda que nunha tímida fase inicial, blogs e webs, produto da progresiva universalización das novas tecnoloxías, o que multiplica tanto a publicación como a difusión da oralidade nestes novos soportes. De repente, ao que semellaban ser os derradeiros estertores da transmisión oral como soporte de saberes e leceres, acódelle en auxilio a rede de redes, internet.

Tamén son referenciais outras obras que viron a luz nestes anos como a antoloxía das lendas galegas orais (González 1995) a cargo do profesor lucense Xosé Manuel González Reboledo e a historia da literatura oral galega da autoría de Domingo Blanco (Blanco 1994),

II.10.-O Equipo Chaira

O grupo de investigación etnográfica Equipo Chaira naceu en Lugo en 1992, conformado por persoas que naquel entón traballaban no Museo Provincial de Lugo. Comezou a súa andaina recompilatoria aquel mesmo ano. Os integrantes eran Mercedes Salvador Castañer, Ofelia Carnero Vázquez, Xoán R. Cuba e Antonio Reigosa, quen, ao abeiro dunha convocatoria de axudas para realizar traballos de campo por parte da Xunta de Galiza propuxéronse realizar un inventario exhaustivo da literatura de tradición oral dos concellos da comarca natural da Terra Chá. Nas primeiras campañas que se prolongan desde 1992 a 1995 os integrantes deste colectivo percorreron os concellos de Abadín, Begonte e Vilalba. Unha parte destas recolleitas publicouse baixo o título *Da fala dos brañegos. Literatura oral do concello de Abadín* en 2004.

Nos anos seguintes tamén realizaron traballos de campo noutros lugares da provincia de Lugo como un inventario exhaustivo do concello da Pontenova entre 1996 e 1998, en lugares do concello da Fonsagrada (Carnero 2002: pp. 137-176) e en Esmeriz, concello de Chantada. O resultado do recompilado no concello da Pontenova editouse en 1998 co título *Polavila na Pontenova. Lendas, contos e romances* e reeditouse en 2004 (Carnero 1998).

II.11.-A hora dos e das 'contacontos'

Durante a década dos 90 do século XX, cando xa case se daba por desaparecido o costume de contar contos e historias no ámbito familiar ou entre a veciñanza, apareceron en escena as narradoras e narradores orais. Persoas, moitas delas procedentes do mundo do teatro, que se decataron da necesidade de levar a súa paixón por contar historias a lugares como colexios e bibliotecas. En principio, dedicáronse a entreter público infantil, mais axiña se comezaron a programar tamén sesións de contacontos para adultos en tabernas, bares, e, en xeral, lugares de ocio e encontro social.

Os pioneiros, a nivel galego, foron Quico Cadaval, Cándido Pazó e Paula Carballeira pero a estes fóronse sumando outros e outras, mesmo constituíndose en colectivo formal e comezaron a celebrase encontros e certames de narración oral por todo o país.

No ámbito da provincia de Lugo destacan os nomes de Ana Carreira, José Campanari, un arxentino afincado na cidade de Lugo, Anxo Moure, Caxoto, Fátima Fernández, Lois Pérez e Ángeles Goás.

En 2013 Soledad Felloza crea o Festival Atlántica, un ambicioso proxecto que programa actividades de narración oral para todos os públicos polas cidades e vilas de Galiza e no que participan, ano tras ano, narradoras e narradores, amais de galegos, de moi variadas

procedencias. En algunhas edicións, este festival celebrou en Lugo cidade e en varios puntos da provincia (Viveiro, A Fonsagrada, Guitiriz, Monforte de Lemos...) varias das súas actividades.

II.12.-Finais do século XX e principios do XXI

Moito do material recompilado polo Equipo Chaira entre os anos 1992 e 2000 serviu de base para a elaboración de obras de grande interese para coñecermos a nosa mitoloxía popular, o lendario ou o patrimonio contístico tradicional de Galiza en cuxa autoría participaron os membros do Equipo Chaira, Xoán R. Cuba e Antonio Reigosa aos que sumou o escritor, tamén lugués, Xosé Miranda.

Evidentemente, non foron só os materiais recollidos na provincia de Lugo os que se tiveron en conta á hora de elaborar estas obras de referencia pero si achegaron documentación fresca, desde ámbitos xeográficos lucenses, ao *Diccionario dos seres míticos galegos* (1999), aos 20 tomos da colección de contos Cabalo buligán (1998-2004) –amais das recreacións, cada conto leva un apartado de notas con ampla bibliografía e correspondencias tipolóxicas–, e especialmente ao monográfico, obra pioneira e singular, denominado *Contos colorados. Narracións eróticas da tradición oral* (2001).

A estas obras hai que engadir, pola súa grande importancia na panorama da literatura oral galega, o *Romanceiro Xeral de Galicia I* (Valenciano 1998) e a *Guía da Galiza máxica* de V. Vaqueiro (1998).

En 2003 publícanse dous tomos máis do *Catálogo tipolóxico del cuento folklórico español*, a cargo dos mesmos autores dos dous primeiros, Julio Camarena e Maxime Chevalier, os dedicados a contos relixiosos (Camarena 2003a) e aos contos-novela (Camarena 2003b). Ao ano seguinte édítase o catálogo de contos internacional, revisado e ampliado, por Hans-Jörg Uther (Uther 2004), obra esta fundamental como modelo para organizar e sistematizar o conto galego folclórico ou de tradición oral.

En 2010 apareceu o noso propio catálogo tipolóxico do conto oral, da autoría da profesora Camiño Noia Campos (Noia 2010). Como é obvio, esta obra, que é un catálogo pero tamén serve como antoloxía do conto oral galego, resulta de imprescindible consulta para quen se interese por este xénero oral, amais de ofrecernos unha mostra abondosa de versións e variantes de contos rexistrados na provincia de Lugo.

Así mesmo, viron a luz en libro nesta década unha recompilación de contos e lendas de Foz (Basanta 2004), ou, entre outras, outra da Ribeira Sacra (Estraloxos 2005).

En 2010 a Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales puxo en marcha o proxecto “La memoria de los cuentos. Los últimos narradores orales”. De Galicia foi escollido Ángel

Rivas Veiga (Mestre da Memoria da AELG 2013) quen se converteu así no único narrador oral galego entre os oito seleccionados por todo o estado español. O proxecto quedou rexistrado nun libro (Rodríguez 2010) e nun documental dirixido polo escritor e experto en literatura oral, Antonio Rodríguez Almodóvar.

II.13.-Canda internet chega unha nova oralidade

O novo século trae canda si un avance tecnolóxico que vai resultar clave para a supervivencia da literatura oral. Canda o novo século chega aos domicilios, ás aulas e aos centros culturais a rede informática de ámbito mundial que coñecemos como internet. E con internet a posibilidade real de publicar e acceder en rede a arquivos e documentos orais, tanto en formato texto, como audio e vídeo. Ábrese a posibilidade de consultar arquivos desde calquera lugar do mundo, de conectar e difundir desde Galiza ou desde onde haxa interese pola cultura oral galega

Neste contexto nace en 2005, por iniciativa privada, a web Galicia Encantada. Enciclopedia da fantasía popular de Galiza e o Museo do Pobo Galego crea en 2007 o APOI (Arquivo do Patrimonio Oral da Identidade).

A AELG, consciente da oportunidade que ofrece esta rede de redes, tras crear a sección de literatura de tradición oral, pon en marcha nese mesmo ano 2007 unha serie de proxectos que teñen como finalidade, máis alá doutros obxectivos básicos, poñer a circular polo ancho mundo a través de internet a nosa cultura tradicional viva e actual.

Xa non se trata só de arquivar ou traballar con material oral arquelóxico senón de promover a súa recreación para rexistralo, estudalo e, sobre todo, difundilo coa máxima eficacia posible.

II.14.-O máis recente

O catálogo tipolóxico do conto folclórico hispánico complementouse con dous novos tomos. O correspondente aos "cuentos del ogro tonto" (Camarena 2022) e "cuentos de tontos" (Agúndez 2023), ambos, como os tomos anteriores, de imprescindible consulta para situar tipoloxicamente no contexto internacional os contos da área lingüística do galego. Outra boa nova supúxo a publicación da versión en inglés (prescindese aquí das mostras de exemplo) do catálogo tipolóxico do conto galego (Noia 2021).

A estas obras de referencia podemos engadir outras de menor transcendencia pero que contribúen a ir coñecendo cada vez mellor a nosa literatura oral, neste caso da provincia de Lugo, como o lendario referido ás pedras nos concellos orientais da provincia de Lugo (Moure 2021), un volume dedicado a unha antoloxía das lendas dos quince concellos que se integran nas tres comarcas da Mariña de Lugo (Reigosa 2020) e unha antoloxía que

abrange unha mostra das lendas de todos os concellos da provincia de Lugo (Reigosa 2023).

III.-A SECCIÓN DE LITERATURA ORAL DA AELG

A sección de literatura de tradición oral da AELG (Asociación de Escritoras e Escritores en Lingua Galega) creouse en 2007 co obxectivo de deseñar e promover o desenvolvemento de actividades arredor da literatura de tradición oral. Desde a súa creación e até 2018 os responsables foron Antonio Reigosa Carreiras, vogal de Literatura de Tradición Oral, e Isidro Novo, vogal en representación de Lugo no Consello Directivo da AELG. En 2018 incorporouse ao equipo, Lois Pérez, vogal por Lugo e responsable da sección desde 2023. Paseniño foron pódose en marcha os seguintes proxectos:

- Xornadas de Literatura de Tradición Oral (16 edicións desde 2008 a 2023). Sede: Lugo.
- Polafías (desde 2007 a 2023: 40 sesións. Sede: Toda Galiza, das que 18 tiveron lugar en distintas localizacións da provincia de Lugo.
- Escola de Narración Oral , con sede en Lugo (desde 2012 a 2016)
- Premios Mestras e Mestres da Memoria (desde 2013 até a actualidade: 11 edicións e 22 persoas premiadas, das que 8 foron Mestras, 10 Mestres e 4 Mestras e Mestres de colectivos). Sede das galas de entrega: Lugo.
- Letra das Festas. A revista oral do San Froilán (14 edicións, desde 2011 a 2023). Sede: Lugo.
- Faladoiros (3 edicións, desde 2021 a 2023).Sede: Lugo.

Publicacións (libros editados pola AELG)

Actas:

Dezaseis libros de actas editados pola AELG que se corresponden coas 16 Xornadas de Literatura Oral (2008-2023). Desde 2008 a 2020 cada exemplar impreso complementouse cun DVD resumo da xornada correspondente. Ademais, todas as edicións dispoñen dunha videoteca coas gravacións das intervencións e correspondentes mesas de debate.

Unidades Didácticas (para o profesorado e alumnado de ESO).

- A literatura popular nas Polafías*, elaborada por Xosé Manuel Varela Varela.
- Patrimonio vivo: Mestras e Mestres da Memoria*, elaborada por Antonio Reigosa.

Outras publicacións:

- Mestras e Mestres da Memoria 2013-2018. Tesouros Humanos Vivos* (AELG, 2018).

-*Memorias do San Froilán (2013)*: (Isidro Novo e Antonio Reigosa, coord.), nº 13 da colección “O San Froilán dos devanceiros”, Concello de Lugo.

-PÉREZ, Lois e REIGOSA, Antonio (2021): *Letra das festas 2011-2020. A revista oral do San Froilán*, nº 18 da colección “O San Froilán dos devanceiros”, Concello de Lugo.

Grupo de traballo:

Constituído en 2015 para dar apoio, propoñer e asesorar a sección de Literatura de Tradición Oral da AELG. As persoas que formaron parte deste grupo desde a súa constitución foron Ana Acuña, Félix Castro Vicente, Lois Pérez, Carme Pernas Bermúdez, Calros Solla, Xurxo Souto, Isidro Novo (falecido en 2018), Lois Pérez e Antonio Reigosa. Todas estas persoas atesouran longa experiencia e recoñecido prestixio nos campos da investigación, recreación e difusión da literatura de tradición oral e, en xeral, nos diferentes ámbitos da cultura popular tradicional galega.

Videoteca (resumo 2007 -2023)

- Xornadas de Literatura Oral (159 gravacións)
- ‘Polafías’ (1.320 gravacións).
- ‘Mestras e Mestres da Memoria’ (281 gravacións correspondentes a entrevistas).
- Galas Premios Mestras de Mestres da Memoria (119 gravacións)
- Letra das Festas (desde 2021) (3 gravacións)
- Faladoiros (1 gravación)

Visitantes web: 65.000.000 millóns

III.1.-Actividades da sección de literatura oral da AELG na provincia de Lugo

Neste capítulo detállanse os proxectos e actividades que desenvolveu a Sección de Literatura de Tradición Oral da AELG na provincia de Lugo. Actividades que se rexistraron e dixitalizaron en vídeo para ofrecer en aberto, dunha maneira altruista, a galegas e galegos residentes en Galiza ou en calquera outra parte do mundo, así como a todas aquelas persoas investigadoras ou curiosas da nosa cultura como nós o podemos ser das culturas irmás do resto do mundo.

III.1.1.-Xornadas de Literatura de Tradición Oral

Os principais obxectivos que se perseguiron en cada unha destas xornadas foron:

- Achegar coñecementos en relación coa cultura popular tradicional.
- Facilitar un foro de reflexión para comprender e transmitir os valores da nosa cultura.
- Incidir en prácticas e coñecementos que posibiliten o desenvolvemento de habilidades en relación coa cultura popular.
- Ofrecer información especializada sobre a historia e vixencia dos temas propostos en relación coa literatura popular galega de tradición oral.
- Sensibilizar sobre a importancia da cultura transmitida por vía oral na formación das xeracións máis novas, especialmente a través do seu profesorado.

As actas de cada edición foron publicadas en papel impreso e tamén están dispoñibles en PDF en aberto na web da AELG.

Cada xornada dispón dunha videoteca en aberto coas intervencións dos relatores e relatoras participantes.

III.1.1.1.-I Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: A figura do demo na literatura de tradición oral.

Relatores: José Manuel Pedrosa, Xosé Miranda, Félix Castro Vicente, Peter Missler

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 17 de outubro de 2008.

Publicacións: Actas da 1º Xornada de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

III.1.1.2.-II Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: O mito que fascina: do lobo ao lobishome.

Relatores: Xabier P. DoCampo, Antxon Gómez Lorente, Alberte Reboreda, José Luis Garrosa Gude.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Datas: 16 e 17 de outubro de 2009.

Publicacións: Actas da II Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

III.1.1.3.-III Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Mitoloxía da morte, agoiros, ánimas e pantasmas.

Relatores: Marcial Gondar Portasany, Joan Soler I Amigó, Camiño Noia, Xoán Ramiro Cuba.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Datas: 5 e 6 de novembro de 2010.

Publicacións: Actas da III Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

III.1.1.4.-IV Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Lendas urbanas: mitos e ritos dos tempos modernos

Relatores: Luis Giadás, Xosé Miranda, José Joaquim Dias Marques, Fito Rodríguez, Celso Fernández Sanmartín.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Datas: 28 e 29 de outubro de 2011.

Publicacións: Actas da IV Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.5.-V Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Os mouros e as mouras: Máxicos enigmáticos da mitoloxía popular.

Relatores: Rafael Quintía Pereira, Alexandre Parafita, Mar Llinares García, Jesús Suárez López.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Datas: 19 e 20 de outubro de 2012.

Publicacións: Actas das V Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.6.-VI Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Historias, mitos e monstros do mar de Galicia.

Relatores: Xosé Lois Vilar Pedreira, Hixinio Puentes, Xurxo Souto, Rosa García-Orellán e Xosé Iglesias.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 9 de novembro de 2013.

Publicacións: Actas das VI Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.7.-VII Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Amuletos e reliquias. Usos e crenzas

Relatores: Rosa María dos Santos Capelão, Alfonso Blanco Torrado, Eusebio Rey Seara, Calros Solla.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 25 de outubro de 2014.

Publicacións: Actas das VII Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.8.-VIII Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Sexo e obscenidade

Relatores: Rubén Aramburu, Mini e Mero, Olga Novo, José Luis Garrosa, Xosé Miranda, Xoán Ramiro Cuba e Luís 'o Caruncho'.

Lugar de celebración: Salón de actos da Biblioteca Pública de Lugo (Lugo).

Datas: 24 de outubro de 2015.

Publicacións: Actas das VII Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.9.-IX Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Remedios, prácticas e ritos curativos da medicina popular tradicional

Relatores: María Moure, Ana Lois, Pablo Vaamonde, Ana Acuña e María del Carmen Prado Penas

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 12 de novembro de 2016.

Publicacións: Actas das IX Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.10.-X Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Palabras con memoria: topónimos, ditos, frases, nomes... con historia.

Relatores: Xulia Marqués Valea, Isidro Novo, Mª Rosario Soto Arias, Gonzalo Navaza e Marcos Escudero.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 21 de outubro de 2017.

Publicacións: Actas das VII Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.11.-XI Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: O rol da muller na literatura de tradición oral

Relatores: Camiño Noia, Estefanía A. Lodeiro Paz, Anxos Sumai, Faia Díaz Novo, Alba María e Lupe Blanco

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 27 de outubro de 2018.

Publicacións: Actas das XI Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinador/moderador: Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.12.-XII Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Rimas e letras da música popular. Do romanceiro tradicional ao bravú.

Relatores: José Luís Forneiro, Dorothe Shubarth, Xurxo Souto Eiroa, Branca Villares Naveira e alumnado e profesorado da Tradescola, Escola de Música Tradicional (Lugo)

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 26 de outubro de 2019.

Publicacións: Actas das XII Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.13.-XIII Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: O humor na literatura de tradición oral

Relatores: Suso Lista, Quico Cadaval, Paula Carballeira, Xosé Lois González 'o Carrabouxo' e Lois Pérez.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 24 de outubro de 2020.

Publicacións: Actas das XIII Xornadas de Literatura oral + DVD resumo

Coordinadores/moderadores: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.14.-XIV Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: O medo é libre. Os mecanismos do medo na literatura de tradición oral.

Relatores: Ana Carreira, Federico Martín Nebras, Lidia Mariño, Antonio Reigosa e Benxamín Otero.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Publicacións: Actas das XIV Xornadas de Literatura oral.

Coordinadores/moderadores: Lois Pérez, Antonio Reigosa e Cesáreo Sánchez Iglesias.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.15.-XV Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Entroido. Transgresión e tradición

Relatores: Felipe-Senén López Gómez, Julio I. González Montañés, Nieves Amado Rolán, Mercedes Vázquez Saavedra e Xosé Manuel Seixas.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 22 de outubro de 2022.

Publicación: Actas das XV Xornadas de Literatura oral.

Coordinadores/moderadores: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.1.16.-XVI Xornada de Literatura de Tradición Oral

Tema: Das regueifas ás músicas actuais, unha travesía polos mares da canción.

Relatores: Mª Xosé Silvar “Sés”, O Leo de Matamá, Marta Veiga Izaguirre, Nuno Pico (Grande Amore) e Alba María.

Lugar de celebración: Salón de actos da Deputación Provincial de Lugo (Lugo).

Data: 28 de outubro de 2023.

Publicacións: Actas das XVI Xornadas de Literatura oral (sen publicar).

Coordinadores/moderadores mesas: Lois Pérez e Eva Teixeira.

Financiación: Deputación de Lugo (vicepresidencia e área de Cultura).

Colaboración: Asociación Socio-Pedagóxica Galega (AS-PG).

III.1.2.-Escola de Narración Oral

A oralidade non é só o soporte de comunicación da cultura tradicional. Como é ben sabido, hai novas formas de expresión cultural que teñen como vehículo de comunicación a oralidade. Ao longo das catro edicións, con aportes valiosísimos de todos os asistentes, fomos descubrindo aspectos da oralidade agochados na memoria de cada un de nós. Desde as lembranzas máis íntimas, persoais ou familiares, até a posibilidade de recrear a memoria colectiva dunha aldea, barrio ou vila. Desde a recuperación de nomes de persoas, rúas ou camiños, a biografía de personaxes esquecidos ou a confrontación con outras memorias e experiencias relacionadas con acontecementos históricos de máis alcance. O coñecemento e a divulgación do noso patrimonio cultural non poden renunciar á oralidade que, curiosamente, renace nestes tempos e coñece novas posibilidades grazas á tecnoloxía e aos novos modos de comunicación como é o caso de internet.

Dedicouse unha parte importante do tempo destes obradoiros a realizar exercicios de *oralización* e á recuperación de narracións esquecidas desde a infancia: sucedidos, contos, lendas, recitados, romances, coplas ... Exercitamos a memoria como o que é, o sustento imprescindible para vivir e analizamos as estruturas internas máis efectivas para o discurso oral. Elaboramos textos destinados a ser ditos e, en resume, practicamos a oralidade espíndoa de prexuízos, entendida como un patrimonio cultural *per se*, independentemente dos valores e información que nos transmite.

Obradoiros

Desenvolveronse catro obradoiros, sempre na cidade de Lugo, entre os anos 2012 e 2016. Programáronse sesións especiais ou clases maxistras a cargo de recoñecidos especialistas como Celso Fernández Sanmartín, Avelino González, Ana Carreira, Josiño da Teixeira e Paula Carballeira,

Organización: Sección de Literatura de Tradición Oral da AELG (Asociación de Escritoras e Escritores en Lingua Galega).

Patrocinio: Concellería de Cultura, Turismo e Promoción da Lingua do Concello de Lugo.

Relatores: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

Publicacións: As persoas asistentes, coa coordinación de Isidro Novo e Antonio Reigosa, publicaron o libro *Memorias do San Froilán*, nº 13 da colección “O San Froilán dos devanceiros”, editado polo Concello de Lugo en 2016.

Coordinación: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

III.1.3.-Polafías na provincia de Lugo

Este proxecto, nacido en 2007 no seo da Sección de Literatura de Tradición Oral da AELG co obxectivo de recuperar os usos das creacións musicais e literarias de carácter popular, creouse unha palabra “polafía”, un neoloxismo que se inspira nas denominacións das antigas xuntanzas denominadas fiadas, fías, rúadas, polavilas, etc. O formato, adaptado aos tempos actuais e facendo uso dos recursos técnicos dispoñibles, é semellante ao das xuntanzas tradicionais, aberto á participación espontánea das persoas asistentes.

A principal diferenza desta proposta con aquelas outras xuntanzas de antigo é que agora nos axudamos das novas tecnoloxías, e para favorecer o arquivo e posterior estudo do recompilado, así como a súa difusión a través de internet para conseguir a maior difusión posible deste patrimonio, grávanse en vídeo.

Procúrase a intervención en cada polafía dun mantedor, divulgador ou especialista que introduce e comenta as principais características das pezas ou xéneros literarios amosados, tamén a de un ou máis músicos e cantores que interpretan romances, coplas ou cantares

de raiceiras tradicionais. Porén, o elemento humano transcendental e imprescindible no desenvolvemento de cada polafía constitúeno os homes e mulleres, narradores, cantadores, romanceadores...etc que participan e que sempre que sexa posible deben proceder da veciñanza do lugar onde se desenvolve a polafía, pois eles son os principais e auténticos protagonistas da custodia e transmisión do saber popular.

O material gravado nas polafías é posteriormente editado, catalogado e subido á web da AELG para a súa posta a disposición en aberto de toda a cidadanía.

Desde o ano 2007 até 2023 relizáronse por toda Galicia 45 polafías, das que 18 tiveron lugar en distintos puntos da provincia de Lugo. Isto foi posible grazas ao patrocinio principal da vicepresidencia e área de Cultura da Deputación Provincial de Lugo, ao que se suma nalgúns casos o da Xunta de Galicia e CEDRO (Centro Español de Dereitos Reprográficos).

III.1.3.1.-Mondoñedo (Lugo)

Casa da Xuventude

17 de novembro de 2007

Colaboraron na organización: Asociación Cultural "Pena do Golpe", Casa da Xuventude e Concello de Mondoñedo.

Interviron: Antón Castro, Elba Requeijo e Antonio Reigosa.

Patrocinio: Dirección Xeral de Creación e Difusión Cultural, Consellería de Cultura, Xunta de Galicia.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral)

Videoteca: 4 documentos

III.1.3.2.-Narla-Friol (Lugo)

Museo Etnográfico de San Paio de Narla

22 de novembro de 2008

Colaboraron na organización: Museo Etnográfico San Paio de Narla, Asociación de Mulleres Rurais "Fonte da Xonza", Asociación Cultural "Cova da Serpe", Familia Grande (de Casa Terrón), Concha Blanco e Francisca Abuín Villar.

Interviron: Isidro Novo, Antón Castro, Mª Nélide López Rodríguez, Amparo Abeledo Prado, José Antonio Barreiro Villar, Francisca Abuín Villar e Álvaro Santos Ramos, "Álvaro de Sixto, o Novo Laxe".

Patrocinio: Área de Cultura, vicepresidencia primeira da Deputación Provincial de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral)

Videoteca: 12 documentos

III.1.3.3.-Ferreiravella-Riotorto (Lugo): De contos cos ferreiros

Mazo da Fraga de Ferreiravella

6 de decembro de 2008

Colaboraron na organización: Asociación Cultural Arrincadeira e Concello de Riotorto.

Interviron: Pedro Castañal, Gabriel Díaz Díaz, Manu "O Hedras", Domnino Fernández Pol, Xavier Blanco e Isidro Novo.

Patrocinio: Área de Cultura, vicepresidencia primeira da Deputación Provincial de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 17 documentos

III.1.3.4.--Cabreiros-Xermade (Lugo)

Casa-escola do Chao (local social da Asociación de Veciños de Cabreiros)

28 de novembro de 2009

Colaboraron na organización: Asociación de Veciños de Cabreiros, Manuela Vilaboy Romero (Servizos Sociais do concello de Xermade) e Xosé Manuel Felpeto Carballeira (presidente da Asociación de Veciños de Cabreiros).

Interviron: Xavier Blanco, Josefa Arias Castelo, Manuel Cabaleiro, Manuel Martínez Prieto, Josefa Bernardo González, Alicia Crespo Ares, Mª Carmen Piñeiro Funcasta, Xosé Manuel Felpeto, Roberto García Penas, Mª Hilda Carballido Pico e Isidro Novo.

Patrocinio: Área de Cultura, vicepresidencia primeira da Deputación Provincial de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 30 documentos.

III.1.3.5.-San Cibrao-Cervo (Lugo): Historias salgadas

Museo Provincial do Mar

12 de decembro de 2009

Colaboraron na organización: Museo Provincial do Mar, Asociación Cultural "Mariña Patrimonio", Paco Piñeiro, Manuel Miranda Ruíz e Xoán Neira.

Interviron: Antón Castro, Isidro Novo, Antonia Mon Yáñez, Clara Rey Sarmiento, Vicente Míguez Salgueiro, José Pino González, Paco Rivas, Ramón Rivas Villares, Francisco

Xabier Moure Salgado, Antonio Lage Méndez, Laureano Míguez Salgueiro, Francisco López Alonso e Manuel López.

Patrocinio: Área de Cultura, vicepresidencia primeira da Deputación Provincial de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral)

Videoteca: 23 documentos

III.1.3.6.-Merlán-Chantada (Lugo)

Antiga Casa Escola de Merlán

6 de novembro de 2010

Colaboraron na organización: Asociación de Veciños “Santo Tomé de Merlán” e Xosé Lois García, Televinte e Adegas Condado de Sequeiras.

Interviron: Xavier Blanco, Modesto Varela Pérez, Xosé Lois García, Cantares do Asma, Grupo de Gaitas de Merlán, Isidro Novo.

Patrocinio: Área de Cultura, vicepresidencia primeira da Deputación Provincial de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 13 documentos

III.1.3.7.-A Fonsagrada (Lugo): Unha polavila no museo

Museo Comarcal da Fonsagrada

20 de novembro de 2010

Colaboraron na organización: Museo Comarcal da Fonsagrada, Asociación Cultural Antaruxas e Sorteiros, Daniel Pando, Xoán Xosé Molina e Esperanza Abelairas.

Interviron: Emilio do Pando, Manuel Fernández, César Fernández, Xía Arias, Marta Álvarez, Manuel de Candelos, Antonio Fernández “Paradiñas”, José Pérez Álvarez, Amador Rego Murias, Concepción Eiras López, Clara Vilabrille Rodil, Rocío López López, Fernando Vilabrille Rodil, Carla Osorio López, Isidro Novo e Grupo de Canto da As. Antaruxas e Sorteiros (Dolores Niño Pérez, Amador Rego Murias, J. Francisco Vilabrille Álvarez, Concepción Eiras López e Iván López Arias).

Patrocinio: Área de Cultura, vicepresidencia primeira da Deputación Provincial de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 31 documentos.

III.1.3.8.-Tor-Monforte de Lemos (Lugo)

Pazo de Tor,

22 de outubro de 2011

Colaboraron na organización: Alfonso Campos, Ángeles Rivada González, Marisa Álvarez, O Colado do Vento (Sober) e O Trícole (Sober). Rede Museística da Deputación de Lugo e persoal do Museo Pazo de Tor.

Interviron: Mini e Mero, Xosé Lois García, Manuel Álvarez "Quintín", Germán López Quiroga, Antonio Rodríguez Losada (Antonio de Eirexe), Encarna Lago e Isidro Novo.

Patrocinio: Área de Cultura e Turismo, vicepresidencia primeira da Deputación de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral)

Videoteca: 44 documentos.

III.1.3.9.-Santaballa-Vilalba (Lugo)

Casa Habaneira

8 de decembro de 2012

Colaboraron na organización: Asociación Cultural Amigos da Liga Santaballesa.

Idea e guión da obra 'Cando era tempo de inverno': José Manuel Bermúdez, José Manuel Felpeto e Isidro Cillero. Actrices e actores: Sina Prieto (avoa), Beatriz Rivas (tía), Beatriz Currás (nai), Noemí Trastoy (neta 1), Isabel Bermúdez (neta 2), Clara Naseiro (Xoana), Alfonso Bermúdez (fillo de Xoana), José Manuel Bermúdez (avó), Manuel Ferreiro (monxe), José Luis Bermúdez (recitador), Andrés Díaz (gaiteiro), Clara Naseiro, Carmen Cillero, Mª Inés Castro e Sara Ledo (narradoras), Antón Castro (cego).

Patrocinio: Área de Cultura e Turismo da Deputación Provincial de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral)

Videoteca: 8 documentos.

III.3.10.-Lugo (Lugo)

Centro de Convivencia de Fingoi

29 de novembro de 2013

Colaboraron na organización: Concello de Lugo.

Interviron: Agrupación Xeada, Toño Núñez, Tareixa Campo, Mercedes Acebedo, Antonio Sampaio, Pepa Yáñez e Branca Vilares, Marcelino Castro, Son de Cores, Dictino Rodríguez

Lázare, Isidoro Rodríguez, Paco Martín, Os Minhotos, Alma Selene, Conchita López e Isidro Novo.

Patrocinio: Área de Cultura e Turismo (Deputación de Lugo).

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 33 documentos.

III.1.3.11.-Lugo (Lugo): I Recital de coplas de Entroido

Centro de Convivencia "Uxío Novoneyra"

28 de febreiro de 2014

Colaboraron na organización: Carme Pernas Bermúdez, Felipe Castro, Asociación Veciñal de Salcedo (A Pobra de Brollón) e o Centro de Convivencia Uxío Novoneyra (Concello de Lugo).

Interviron: As Chairegas de Sancovade (Vilalba), O Coxilitranco da Pata do Medio, María do Caramelo "A Carameleira", O *capador de galos*, as *Coplas de cego do Entroido de Salcedo* e a Asociación Veciñal de Salcedo (Pobra de Brollón), Toño Núñez, Encarna Beiro, Pilar Prieto, Manuel Inés Novo, Manuela Portela González, Eliseo e Isidro Novo.

Patrocinio: Área de Cultura e Turismo do Concello de Lugo e Área de Cultura e Turismo da Deputación de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 7 documentos.

III.1.3.12.-Mondoñedo (Lugo): Manuela Rey, memoria dun mito

Casa da Xuventude

2 de abril de 2016

Colaboraron na organización: Colectivo Mondoñedo É e Concello de Mondoñedo.

Interviron: Fran Bouso, Xulia Nogueira, Xan Carballal, Lino Rico, Nara Carballal, Alberte Núñez, Manuel Lourenzo, Chus Amieiro, Margarita Bermúdez, Andrés García Doural, Paco Piñeiro, Mª Paz Rodríguez Silva, Antonio Reigosa e Isidro Novo.

Patrocinio: Consellaría de Cultura e Deputación de Lugo.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsábel da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 13 documentos.

III.1.3.13.-Albá, Palas de Rei (Lugo)

Parladoiro de Arqueixal

29 de setembro de 2018

Colaboraron na organización: Arqueixal, Son d'Aldea e Instituto de Estudos Ulloáns.

Interviron: J. Luis Carreira, Fernando García Penas, Afonso García Penas, Xusto García Castro, María José Gómez Alvite, Carlos Vázquez García, Toño Núñez, José Manuel G. Miguélez, Eusebio Varela, Roberto Balboa, Carlos Villamor, Jaime Villamor e Lois Pérez.

Patrocinio: Deputación de Lugo, Cedro e Xunta de Galicia

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 29 documentos.

III.1.3.14.-Vilar-Taboada (Lugo)

Casa do Romualdo

12 de outubro de 2019

Colaboraron na organización: Casa do Romualdo e Concello de Taboada.

Interviron: Ana Rey Gay, Xosé Manuel Vázquez Rodríguez, Ana Vila Portomeñe, Antón Cortizas, Lola de Fiúnte, Francisco Almuíña, Asociación Veciñal-Cultural de Vilar, Friamonde e Mourulle, Casa de Ralle e Casa do Romualdo.

Patrocinio: Deputación de Lugo, CEDRO e Xunta de Galicia.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 26 documentos.

III.1.3.15.-Becerreá (Lugo): Polafía dos Ancares

Casa da Cultura de Becerreá

9 de decembro de 2020

Colaboraron na organización: A. C. Son de Cores (Becerreá), A. C. Os Xardois (Cervantes), Colectivo Patrimonio dos Ancares, Xabier Moure Salgado, Branca Villares Naveira e Concello de Becerreá.

Interviron: Esperanza Fernández Tourón, Josefa Lombardía López, Maruxa Bardasco Pérez, Aurelia Gómez Fernández, José Osorio Fernández, Jesús Pego, Manuel López Rodríguez, José Neira López, Branca Villares Naveira, Pablo Pintor, Xosé Espín Mejía e Francisco Xabier Moure Salgado.

Patrocinio: Deputación de Lugo e CEDRO.

Coordinación: Antonio Reigosa (vogal responsable Sección de Literatura de Tradición Oral) e Lois Pérez (vogal Lugo).

Videoteca: 45 documentos.

III.1.3.16.-Burela (Lugo)

Auditorio Municipal de Burela

17 de decembro de 2021

Colaboraron na organización: Concello de Burela.

Interviron: Batuko Tabanka, Banda Krioula, Acordeonistas da Mariña, Bernardo Penabade e Lois Pérez.

Patrocinio: Deputación de Lugo e Cedro.

Coordinación: Lois Pérez (vogal responsábel da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 6 documentos.

III.1.3.17.-O Corgo (Lugo): Proxecto Corgoral

Biblioteca do Punto de Atención á Lectura

24 de setembro de 2022

Colaboraron na organización: Lois Ladra, Mario Outeiro e Concello do Corgo.

Interviron: Mario Outeiro, Óscar G. Murado, Jesús Abuín Arias, Roberto Besteiro Doval, María Consuelo Vázquez Castro, Manuel Fernández López 'Lolo da Vila', Manuel Rodríguez Lorenzo, Benedicta Sánchez Vila, Antonio López Torre, Domingo Pérez Libor, Xurxo Rodríguez, Ánxela Gracián, Pepita González Díaz e Eladio Bernabé Fernández Rodríguez.

Patrocinio: Deputación de Lugo e CEDRO.

Coordinación: Lois Ladra (responsable do Proxecto Corgoral) e Antonio Reigosa (vogal responsable da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 22 documentos.

III.1.3.18.-O Courel (Lugo)

O Cebreiro e Cervantes

3 de decembro de 2023

Interviron: Manuel Aira "Roque", Manuel Blanco "O Carantoña", José María Núñez, Roberto Raposo e Manuel Fernández "O Lamego".

Patrocinio: Deputación de Lugo e CEDRO.

Coordinación: Branca Villares e Lois Pérez (vogal responsábel da Sección de Literatura de Tradición Oral).

Videoteca: 18 documentos.

III.1.4.-PREMIOS 'MESTRAS E MESTRES DA MEMORIA'

Adiantándose á nova Lei do Patrimonio Cultural de Galicia, en fase de anteproxecto naquel momento, a asemblea xeral da Asociación de Escritoras e Escritores en Lingua Galega, a proposta da Sección de Literatura de Tradición Oral, acordou crear en 2013 os Premios Mestras e Mestres da Memoria co obxectivo de recoñecer publicamente, seguindo as directrices da Unesco, a aquelas persoas que dan vida e futuro ao Patrimonio Cultural Inmaterial

Trátase de significar e apoiar a persoas que atesouran e transmiten, ademais de contribuír á súa salvagarda, valores culturais relevantes para as comunidades das que forman parte. O recoñecemento consiste na entrega en acto público dun diploma acreditativo así como na difusión dos méritos que honran aos Mestres ou Mestras a través dos medios de comunicación.

Para o seu recoñecemento téñense en conta características como a creatividade, o arraigo, o carácter representativo e o risco de desaparición da tradición ou saber do que é portadora esa persoa.

Por tanto, recoñécense como Mestras e Mestres da Memoria as persoas que acadan un grao de excelencia narrando historias, contos, lendas..., que cantan, bailan e/ou interpretan temas musicais tradicionais, que coñecen e interpretan usos relacionados coa natureza ou co universo (curandeiros/as, menciñeiros/as...), que coñecen e fan uso de técnicas artesanais tradicionais, e, en definitiva, aqueles e aquelas que amosaron ao longo da súa vida interese por coñecer, usar e transmitir saberes herdados do pasado.

O procedemento para a elección anual de Mestra e Mestre da Memoria é como segue. Os membros do Grupo de Traballo da Sección de Literatura de Tradición Oral propoñen, avalían e ponderan as diferentes candidaturas para, a través do Consello Directivo da AELG, someter á asemblea xeral anual ordinaria a aprobación e nomeamento das persoas propostas.

Nas súas tres primeiras edicións, entre 2013 e 2015, o acto de entrega do Premio Mestras e Mestres da Memoria formou parte da Gala das Letras da AELG. A partir da súa cuarta edición, en 2016, o acto de entrega destes diplomas faise no marco dunha Gala independente que se celebra sempre en Lugo, cidade que a AELG denomina “Lugo, capital galega da Literatura de Tradición Oral”.

Persoas nadas ou residentes da provincia de Lugo que foron recoñecidas como Mestras e Mestres da Memoria desde 2013 até 2023:

2013.-Ángel Rivas Veiga, de Xudán, A Pontenova (Lugo).

2014.-Elba Requeijo Barro, de Labrada, Abadín (Lugo).

2015.-Josefa Arias Castelo, Santaballa, Vilalba (Lugo).

2015.-Emilio Pérez “Emilio do Pando”, A Fonsagrada (Lugo).

2016.- Xosé Luís Rivas “Mini”, Begonte (Lugo) e Baldomero Iglesias “Mero”, Vilalaba (Lugo).

2020.-Batuko Tabanka. Grupo formado por 12 mulleres nadas en Cabo Verde, pero residentes en Galicia, a maioría no concello de Burela (Lugo)

2023.-Mercedes Vázquez Saavedra, Sarria (Lugo).

2023.- Xan de Vilar, Folgoso do Courel (Lugo).

Publicación: Mestras e Mestres da Memoria 2013-2018. Tesouros Humanos Vivos, libro editado en 2018 pola AELG. Distribúese en centros escolares e bibliotecas públicas da provincia de Lugo.

Unidades didácticas:

Estas propostas didácticas dirixidas ao profesorado e alumnado de Ensino Secundario foron financiadas grazas ao convenio da AELG coa Deputación Provincial de Lugo en 2015. Desde entón están dispoñibles en aberto no espazo didáctico da web da AELG.

-*A literatura popular nas Polafías*. Unidade didáctica para Educación Secundaria Obrigatoria (ESO) elaborada por Xosé Manuel Varela Varela.

-*Patrimonio vivo: Mestras e Mestres da Memoria*. Unidade didáctica para Educación Secundaria Obrigatoria (ESO) elaborada por Antonio Reigosa.

III.1.5.-Letra das Festas: a revista oral do San Froilán

Esta revista naceu para incorporar ao programa festivo das festas patronais da cidade de Lugo a memoria a través da oralidade. En cada edición tratouse un tema diferente, sempre que foi posible relacionado con aspectos significativos da celebración.

III.1.5.1.-2011: Historias do san Froilán

Data: 12 de outubro de 2011

Lugar: Praza do Campo Castelo (Lugo).

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Elba Requeijo, Ángel Rivas Veiga, Paco Nieto e Fernando Arribas. Música: Daniel Pando e Leo I Arremecághona.

Coordinaron: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.2.-2012: Anécdotas e sucedidos de Lugo

Data: 10 de outubro de 2012

Lugar: Círculo das Artes.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Antón Grande, Ana Carreira, Xosé Reigosa, Tareixa Campo. Xoán R. Cuba, Xulio Giz, Xosé Miranda, Tonina Gay, Manuel Curiel, Marica Campo, Benjamín Santín, Darío X. Cabana, Marina Cillero, Fernando Arribas, Marga Portomeñe, Paco Nieto, Pilar García Negro e Paco Martín. Música: Abraham Cupeiro e María Ruíz.

Coordinaron: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.3.-2013: O San Froilán de hai 50 anos.

Data: 10 de outubro de 2013

Lugar: Círculo das Artes.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Adela Figueroa, Alfonso Blanco Torrado, Xerardo Pardo de Vera, Manuel Pajón, Mª Concepción López Fernández, Pilar Yáñez Lombardía, Felipe Arias, Xesús Regueiro, Jorge Chao, Higinio Martínez Fernández de la Vega, Suso Arrizado e Xosé López. Música: Sito Sedes e Sergio del Castillo.

Coordinaron: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.4.-2014: Historias de tolos, chalados e traslidos.

Data: 8 de outubro de 2014

Lugar: Círculo das Artes.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Ángel Martínez Fernández de la Vega, Paco Nieto, Isidro Novo, Lourdes Abuíde, Lois Pérez e Marica Campo. Música: Abraham Cupeiro e Héctor Barro.

Coordinaron: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.5.-2015: Lembranza de catástrofes e desastres naturais

Data: 7 de outubro de 2015

Lugar: Círculo das Artes.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Bernardino Pardo Teixeira, Paco Nieto, Antón Grande, Xerardo Pardo de Vera e Ana Vila Montero (da ONG Axunica). Música: Mini e Mero.

Coordinaron: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.26-2016: Mal@s e peores. Lembranza de sucesos criminais e de mentes facinerosas de Lugo e provincia.

Data: 6 de outubro de 2016

Lugar: Círculo das Artes.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Xosé de Cora, Sabela Corbelle, Manuel López Castro (MALOCA) e Xosé Miranda. Música: Francisco do Romualdo.

Coordinaron: Isidro Novo e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.7.-2017: Historias e anécdotas do pulpo (tamén chamado polbo).

Data: 10 de outubro de 2017

Lugar: Salón de Actos do Centro Cultural Vello Cárcere.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Fernando Arribas, Xosefa Anllo Fernández, Aida Soengas, Aurora do Carballiño e Amador Porta Alfonsín. Música: Os Minhotos.

Coordinaron: Lois Pérez, Isidro Novo e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.8.-2018: Xente daquela maneira

Data: 10 de outubro de 2018

Lugar: Salón de Actos do Centro Cultural Vello Cárcere.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Paco Nieto, Enma Alonso, Marcelo Castro, Orestes Currás, Xosé Miranda. Música: Tundal.

Coordinaron: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.9.-2019: Popurrí de orquestras, bises e verbenas.

Data: 9 de outubro de 2019

Lugar: Salón de Actos do Centro Cultural Vello Cárcere.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Luís Cortiñas, Verónica Cambón, Gerardo Iribar, Tino López. Música: Tania Pérez

Coordinaron: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.10.-2020: Lorchas e punteiros.

Data: 6 de outubro de 2020

Lugar: Salón de Actos do Deputación Provincial de Lugo.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: José Luis Corujo, José Luis Villamarín, Tino Mendaña, José Luis Díaz, Toño Núñez e Ovidio Pérez. Música: Luis Montero.

Coordinaron: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.11.-2021: O San Froilán En-foco. Memoria das festas tras o visor dunha cámara fotográfica.

Data: 6 de outubro de 2021

Lugar: Salón de Actos do Centro Cultural Vello Cárcere.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Pepe Álvez, Óscar Cela, Eduardo Ochoa, Adra Pallón, Bego Pérez, César Quijada e Aída Soengas. Música: Luis Monsalve.

Coordinaron: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.12.-2022: Vir ao San Froilán. Memorias e anécdotas de cando se vén ao San Froilán.

Data: 6 de outubro de 2022

Lugar: Salón de Actos do Centro Cultural Vello Cárcere.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Anxo García, Noemí Fernández Fusalba, Xosé Espín, Ramudo, Orestes Currás e Marta Veiga Izaguirre. Música: Luis Monsalve.

Coordinaron: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

III.1.5.1.13.-2023: Arquitecturas efémeras do San Froilán. Lembranza da paisaxe efémera do feiral: carruseis, teatriños, atraccións, gabinetes, consultorios e túneles do inferno.

Data: 9 de outubro de 2023

Lugar: Salón de Actos do Centro Cultural Vello Cárcere.

Financiación: Concellería de Cultura, Turismo, Xuventude e Promoción da Linga do Concello de Lugo.

Interviron: Dina Pérez, Jorge Salvador, Alberte González e Ana Carreira. Música: Saulo Sause

Coordinou: Lois Pérez.

III.1.3.1.-Faladoiros da Memoria

Reunións nas que se convoca a diversos especialistas sobre o tema a tratar para que, xunto co público asistente, debaten sobre o pasado, presente e as posibilidades de futuro das manifestacións culturais tradicionais.

III.1.3.1.1.-2021:Que se pode facer co Patrimonio Inmaterial?

Salón de actos da Deputación de Lugo

28 de outubro de 2021

Financia: Área de Cultura, Turismo e Promoción da Lingua do Concello de Lugo.

Colabora: Vicepresidencia e área de Cultura da Deputación de Lugo.

Participantes: Mónica Fernández, Pepe Osorio, Suso Telo, Xosé Espín, Alba María e Sara Marchena.

Coordina: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

III.1.3.1.2-2022: Cara a onde vas, Entroido?

Salón de actos da Deputación de Lugo

20 de outubro de 2022

Financia: Área de Cultura, Turismo e Promoción da Lingua do Concello de Lugo.

Colabora: Vicepresidencia e área de Cultura da Deputación de Lugo.

Participantes: Inma Alonso Rodríguez, Xosé Manuel Seixas, Miguel Losada e Branca Villares.

Coordina: Lois Pérez e Antonio Reigosa.

III.1.3.1.3-2023: Homenaxe a Dorothé Shubarth

Salón de actos da Deputación de Lugo

26 de outubro de 2023

Financia: Área de Cultura, Turismo e Promoción da Lingua do Concello de Lugo.

Colabora: Vicepresidencia e área de Cultura da Deputación de Lugo.

Participantes: Branca Villares, Richi Casás, Sergio de la Ossa e Germán Díaz.

Coordina: Lois Pérez

III.1.7.-Arquivos da AELG: Sección de Literatura de Tradición Oral (en rede)

Polafías: 381 vídeogravacións correspondentes ás 18 polafías que se desenvolveron na provincia de Lugo.

Mestras e Mestres da Memoria: 95 vídeogravacións correspondentes a entrevistas con 7 persoas e/ou grupos residentes na provincia da Lugo premiados entre os anos 2013 e 2023.

Accesible en aberto.

Xornadas de Literatura de Tradición Oral (en rede)

Contén as gravacións dos relatorios de todas as edicións

Accesible en aberto.

'Letra das festas' (a revista oral do San Froilán) (en rede)

Contén as gravacións de revistas orais desde 2021.

Accesible en aberto.

Faladoiros da Memoria (en rede)

Accesible en aberto.

III.1.8.-Outros arquivos

Arquivos da Fundación Ramón Menéndez Pidal (en boa parte non accesibles en rede).

Archivo Digital del Romancero de la Fundación Ramón Menéndez Pidal (en rede, previo rexistro dos usuarios).

APOI.-Arquivo do Patrimonio Oral da Identidade (en rede)

Creado polo Museo do Pobo Galego para a dixitalización, catalogación, estudo e difusión do patrimonio inmaterial que o Instituto de Estudos das Identidades recepciona así como para facilitar a consulta dos arquivos e rexistros sonoros e audiovisuais procedentes de diversas coleccións privadas.

IV.-PROPOSTAS COMPLEMENTARIAS

Co obxectivo de elaborar unha base de datos sobre a literatura oral e os axentes vencellados no ámbito da provincia de Lugo, propoñemos:

1.-Elaboración dun catálogo de investigadoras e investigadores, publicacións e contidos específicos de literatura oral.

2.-Elaboración dun censo histórico de informantes, transmisores e intérpretes da cultura oral.

3.-Elaboración dun inventario de documentos textuais, sonoros, videográficos... de literatura oral.

4.-Crear un rexistro de persoas, colectivos e propostas de proxectos comprometidos coa literatura oral.

5.-Incentivar desde as administracións públicas a creación de espazos específicos para representar a oralidade.

6.-Tras a culminación das propostas precedentes, estudar as posibilidades de creación dun Arquivo do Patrimonio Oral e Inmaterial Lucense de carácter público e de libre acceso.

Toda a información reunida converteríase na pedra documental angular para a posible tramitación dunha candidatura de Lugo para optar a ser parte da Rede de Cidades Creativas da UNESCO na área creativa da literatura oral.

BIBLIOGRAFÍA

A MONTEIRA. Somanario de intreses rexionales e literatura (1989). (ed. facsímil). Pontevedra, Xunta de Galicia.

ACUÑA TRABAZO, Ana e GARROSA GUDE, José Luis (2017): Lírica oral en Galicia: concepto, clasificación, transformación y fosilización. *Boletín de Literatura Oral*, nº. extra 1, pp. 145-155.

AGÚNDEZ GARCÍA, J. L., HERNÁNDEZ FERNÁNDEZ, A. e SÁNCHEZ FERRA, A. J (2023): *Catálogo tipológico del cuento folklórico español. Cuentos de tontos*. Guadalajara. Palabras del Candil.

ALUMNOS DA ESCOLA DE COMERCIO DE LUGO (1976): *Dempóis da Chaira*, Gráficas Bao, Lugo.

ALUMNOS DO REAL SEMINARIO SANTA CATALINA DE MONDOÑEDO (1999): *A carón do lume*. Lugo, Citania de Publicacións.

ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, Xosé M.^a (1964): Literatura popular gallega en torno a Pardo de Cela. *Cuadernos de Estudios Gallegos*, 20, n.º 62, pp. 350-378.

AMIGO GONZÁLEZ, Anabel (2001): *Flor de romances de Cervantes e Pedrafitas*. Santiago de Compostela, Libros da Frouma.

AMIGO GONZÁLEZ, Anabel (2002): *Cervantes (Lugo) concello de lenda. Recolleita dalgunhas do lugar*, en *Lucensia* nº 24, Lugo.

AMOR MEILÁN, Manuel (1928): *Geografía General del Reino de Galicia. Provincia de Lugo*, Barcelona, Casa Editorial Alberto Martín.

ESTRALOXOS, Os (2005): *Cántigas, ditos, alcumes ... da Ribeira Sacra*. Lugo, Asociación Xuvenil Os Estraloxos.

APARICIO CASADO, Buenaventura (1999): *Mouras, serpientes, tesoros y otros encantos. Mitología popular gallega*. Cadernos do Seminario de Sargadelos, 80, Sada, Edicións do Castro.

BASANTA MARTÍNEZ, Xesús (2004): *Foz. Historias, contos e lendas*. Deputación de Lugo.

BLANCO, Domingo (1992): *A poesía popular en Galicia 1745-1885*. Vol. I e II. Vigo, Ed. Xerais.

BLANCO, Domingo (1994): *Historia da literatura popular galega*. Universidade de Santiago de Compostela.

BLANCO, Domingo (1996): *Escolma de Literatura popular galega*. Vigo, A Nosa Terra.

BLANCO, Domingo (2008): A literatura de transmisión oral, en *Perspectivas sobre a oralidade*. (E. Fernández Rei e X. L. Regueira, eds.). Consello da Cultura Galega, pp. 95-118.

CABALO BULIGÁN. Contos da tradición oral de Galicia (1998-2004). Colección composta por 20 tomos e 198 contos da nosa tradición oral, con indicación de fontes e bibliografía complementaria, reelaborados e anotados por Xoán R. Cuba, Xosé Miranda e Antonio Reigosa, Vigo, Edicións Xerais.

CAMARENA LAUCIRICA, Julio e CHEVALIER, Maxime (1995): *Catálogo tipológico del cuento folklórico español. Cuentos maravillosos*. Madrid, Gredos.

CAMARENA LAUCIRICA, Julio e CHEVALIER, Maxime (1997): *Catálogo tipológico del cuento folklórico español. Cuentos de animales*. Madrid, Gredos.

- CAMARENA LAUCIRICA, Julio e CHEVALIER, Maxime (2003a): *Catálogo tipológico del cuento folklórico español. Cuentos religiosos*. Alcalá de Henares. Centro de Estudios Cervantinos.
- CAMARENA LAUCIRICA, Julio e CHEVALIER, Maxime (2003b): *Catálogo tipológico del cuento folklórico español. Cuentos-novela*. Alcalá de Henares. Centro de Estudios Cervantinos.
- CAMARENA LAUCIRICA, J. e CHEVALIER, M., AGÚNDEZ, J. L., HERNÁNDEZ, A. e SÁNCHEZ; A. J (2022): *Catálogo tipológico del cuento folklórico español. Cuentos del ogro tonto*. Guadalajara. Palabras del Candil.
- CAMPO, Marica e GONZÁLEZ BARCIA, Xosé (coord.) (1989): *A fonte da vida longa*. Lugo, Concello de Xove.
- CARBALLO CALERO, Ricardo (1963): O conto popular na provincia de Lugo, en *Actas do Congreso Internacional de Etnografía de Santo Tirso*. Lisboa. Junta de Investigações de Ultramar. pp. 201-220.
- CARNERO VÁZQUEZ, Mª Ofelia, CUBA RODRÍGUEZ, Xoán Ramiro, REIGOSA CARREIRAS, Antonio e SALVADOR CASTAÑER, M.^a de las Mercedes (1998): *Polavila na Pontenova. Lendas, contos e romances*. Lugo, Deputación Provincial.
- CARNERO VÁZQUEZ, Mª Ofelia, CUBA RODRÍGUEZ, Xoán Ramiro, REIGOSA CARREIRAS, Antonio e SALVADOR CASTAÑER, M.^a de las Mercedes (2002): Unha polavila en Candelos. Literatura popular do concello da Fonsagrada, *Boletín do Museo Provincial de Lugo*, pp. 137-176.
- CARNERO VÁZQUEZ, Mª Ofelia, CUBA RODRÍGUEZ, Xoán Ramiro, REIGOSA CARREIRAS, Antonio e SALVADOR CASTAÑER, M.^a de las Mercedes (2004): *Da fala dos brañegos. Literatura oral do concello de Abadín*. Lugo, Museo Provincial-Deputación Provincial.
- CARRÉ ALVARELLOS, Lois (1959): *Romanceiro popular galego de tradición oral*. Porto, Museu de Etnografía e História.
- CARRÉ ALVARELLOS, Lois (1968): *Contos populares da Galiza*. Porto, Museu de Etnografía e História.
- CARRÉ ALVARELLOS, Leandro (1969): *As lendas tradizionaes galegas*. Porto. Museu de Etnografía e Historia.
- CARRÉ ALVARELLOS, Leandro (1977): *Las leyendas tradicionales gallegas*. Madrid, Espasa-Calpe.
- CASTRO LÓPEZ, Ramón (1929): *Reseña histórico-descriptiva de la parroquia de Vilar de Ortelle y su comarca*. Monforte de Lemos, Imp. F. Rodríguez.
- CHAO ESPINA, Enrique (1953): *Leyendas gallegas*. Publicaciones españolas, nº 484. Madrid.
- CHAO ESPINA, Enrique (1971): *De Galicia en el pasado siglo XIX*. Ortigueira.
- CHAO ESPINA, Enrique (1981): *Leyendas de Galicia y otros temas narrativos*, Ortigueira.
- CHOUSELA, Lois de (seud. de Lois Tobío) (1941): "A vila d'Estabañón, leenda", en *Alma Gallega* (Órgano Oficial de la Sociedad Casa de Galicia de Montevideo).
- CÓDICE DE SOÑOS (2001): Burela, IES «Monte Castelo».
- CONTOS POPULARES DA PROVINCIA DE LUGO (1963): Centro de Estudios Fingoy, Vigo, Galaxia.

- CUBA, Xoán R. e REIGOSA, Antonio (1998): Xeografía mítica da provincia de Lugo (I). Cen lugares con lenda, *CROA. Boletín na Asociación de Amigos do Museo do Castro de Viladonga*, nº 8, Castro de Rei, Lugo, pp. 42-63.
- CUBA, Xoán R., MIRANDA, Xosé y REIGOSA, Antonio (1999): *Diccionario dos seres míticos galegos*. Vigo, Ed. Xerais.
- CUBA, Xoán R., MIRANDA, Xosé y REIGOSA, Antonio (2001): *Contos colorados. Narracións eróticas da tradición oral*. Vigo, Ed. Xerais.
- CUBA, Xoán R., MIRANDA, Xosé y REIGOSA, Antonio (2001): *Pequena mitoloxía de Galicia*, Vigo, Ed. Xerais.
- CUNQUEIRO, Álvaro (2011): *Fábulas y leyendas de la mar*. Barcelona, Tusquets.
- DONAPETRY IRIBARNEGARAY, J. (1953) *Historia de Vivero y su concejo*. (ed. facsímil, 1991).
- ESTRALOXOS, Os (2005): *Cántigas, ditos, alcumes ... da Ribeira Sacra*. Lugo, Asociación Xuvenil Os Estraloxos.
- FORNEIRO, José Luis (2000): *El romancero tradicional en Galicia: una poesía entre dos lenguas*, Oiartzun (Guipúzcoa), Sendoa.
- FORNEIRO, José Luis (2017): El romancero tradicional de Galicia. Estado de la cuestión, en *Boletín de Literatura Oral*, nº estra 1, pp. 105-130.
- FOXO, Xosé Lois (1998, 2000, 2009): *Músicas do Courel*. 3 vols., Ourense, Escola Provincial de Gaitas da Deputación de Ourense.
- FOXO, Xosé Lois (2011): *Os últimos brindeiros de Forgas. Álvaro e José Veloso Valcárcel*. Ourense, Escola de gaitas do Caurel / Escola provincial de gaitas / Deputación de Ourense.
- FRUTOS GARCÍA, Pedro de (1981): *Leyendas gallegas*. (2 tomos), Editorial Tres-catorce-dieciseis, Madrid.
- GALICIA ENCANTADA. Enciclopedia da Fantasía Popular de Galicia. URL: <<http://www.galiciaencantada.com>>.
- GONZALEZ REBOREDO, Xosé Manuel (1971): Folklore dos castros do Incio, en *Grial*, nº 31. Vigo.
- GONZÁLEZ REBOREDO, Xosé Manuel (1995): *Lendas galegas de tradición oral*. Vigo, Galaxia.
- GONZÁLEZ REBOREDO, Xosé Manuel (2014.): Novo achegamento a Manuel Leiras Pulpeiro como informador antropolóxico do Ateneo de Madrid, en *Manuel Leiras Pulpeiro (1854-1912). O poeta e o cidadán ao cabo dun século* (coord. Xe Freyre e Abel Vigo), Deputación de Lugo, pp. 139-163.
- HARGUINDEY, E. e BARRIO, Maruxa (1983): (eds.) *Contos populares*. Vigo, Galaxia.
- HARGUINDEY, Henrique e BARRIO, Maruxa (1994): (eds.) *Antoloxía do conto popular galego*, Vigo, Galaxia.
- IGLESIA, Antonio de la (1886): *El idioma gallego: su antigüedad y vida*. 3 vol. A Coruña, La Torre y Martínez editores.
- LABRADA, Álvaro (seud. de A. Cunqueiro) (1945): *San Gonzalo*. Editora Nacional.
- LENCE SANTAR, Eduardo (1903): Curiosidades y leyendas. La Cueva del rey Cintolo, en *El Norte de Galicia*, 28 de decembro de 1903.

- LENCE SANTAR, Eduardo (1941): La Isla Coelleira, en *Boletín da Comisión Provincial de Monumentos da Provincia de Lugo*.
- LENCE SANTAR, Eduardo (1944), Folklore gallego, en *Mondoñedo*.
- LENCE SANTAR, Eduardo (2000): *Etnografía Mindoniense* (ed. de A. Rqueixo), Santiago, Follas Novas.
- LÓPEZ, José M^a (1928): *Contos de polavila*, Alcalá de Henares.
- LOPEZ CUEVILLAS, F. e FRAGUAS FRAGUAS, A. (1955): Los castros de la tierra del Savinao, en *Actas del III Congreso Nacional de Arqueología*, Zaragoza.
- MARTÍN, Paco (1985): *Que cousa é cousa...? Libro das adiviñas*. Vigo. Galaxia.
- MARTÍNEZ TORNER, Eduardo e BAL Y GAY, Jesús (2007): *Cancionero gallego*. A Coruña. Fundación Barrié de la Maza.
- MEMORIAS DO SAN FROILÁN (2013): (I. Novo e A. Reigosa, coord.), nº 13 da colección "O San Froilán dos devanceiros", Concello de Lugo.
- MESTRAS E MESTRES DA MEMORIA 2013-2018 (2018). *Tesouros Humanos Vivos*. A Coruña. Asociación de Escritoras e Escritores en Lingua Galega (AELG).
- MIRANDA, Xosé e REIGOSA, Antonio (2002): *Cando os animais falaban*. Vigo, Ed. Xerais.
- MIRANDA, Xosé e REIGOSA, Antonio (2004): *A flor da auga. Historias de encantos, mouros, serpes e cidades mergulladas*. Vigo, Ed. Xerais.
- MIRANDA, Xosé e REIGOSA, Antonio (2004): *Arrepíos e outros medos. Historias galegas de fantasmas e de terror*. Vigo, Ed. Xerais.
- MOURE, X., CARPENTE, P. e FERNANDEZ, J. A. (2021): *Pedras con lenda*. Lugo, Deputacion Provincial.
- NOIA CAMPOS, Camiño (2002): *Contos galegos de tradición oral*. Vigo, Nigratrea.
- NOIA CAMPOS, Camiño (2010): *Catálogo tipolóxico do conto galego de tradición oral. Clasificación, antoloxía e bibliografía*. Vigo, Universidade de Vigo.
- NOIA CAMPOS, Camiño (ed.) (2012.): *Imaxes de muller. Representación da feminidade en mitos, contos e lendas*. Vigo, Universidade de Vigo.
- NOIA CAMPOS, Camiño (2014.): Os cantares e contares populares de Leiras Pulpeiro, en *Manuel Leiras Pulpeiro (1854-1912). O poeta e o cidadán ao cabo dun século* (coord. Xe Freyre e Abel Vigo), Deputación de Lugo, pp. 101-119.
- NOIA CAMPOS, Camiño (2021): *Catalogue of Galician Folktales*. Helsinki. The Kalevala Society.
- NÓS, Boletín Mensual do Cultura Galega, Orgao da Sociedade «Nós» (1920-1935): 6 tomos, 144 números, Galaxia, Vigo, 1979.
- O SANTO ESTEVO DO ERMO E A SÚA FRAGA (2013): Asociación Cultural "Irmandade Santo Estevo", Lugo, Deputación Provincial.
- OTERO ÁLVAREZ, Aníbal (1930): Aportaciones a la tradición gallega del Romancero, *Ahora*, domingo 30 de marzo, p. 4.
- PALLARES LOPEZ, M. (1930): Folklore da freguesia de San Miguel de Paradela (Lugo), en Arquivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza, *Nós*, nº 77, 15 de maio de 1930, pp. 100-102.

- PARADA JATO, Jesús Alfonso (2007): *Usos, costumes e cousas do Courel*. Noia, Toxosoutos.
- PARADA JATO, Jesús Alfonso (2010): *Lembranzas d'Ó Courel*. Noia, Toxosoutos.
- PÉREZ, Lois e REIGOSA, Antonio (2021): *Letra das festas 2011-2020. A revista oral do San Froilán*, nº 18 da colección “O San Froilán dos devanceiros”, Concello de Lugo.
- PEREIRO PÉREZ, Xerardo (1995): *Narracións orais do concello de Palas de Rei*. Santiago de Compostela, Sotelo Blanco.
- PISÓN, Xesús, LOURENZO, Manuel e FERREIRA, Isaac (1998): *Contos do Valadouro*. Vigo, A Nosa Terra.
- PRIETO, Laureano (1948): Cuentos de animales, en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares*, t. IV, Madrid, pp. 123-148.
- PRIETO, Laureano (1958): *Contos vianeses*. Vigo, Galaxia.
- PRIETO, Laureano (1978): Contos de cegos, en *Boletín Auriense*, t. VIII, Madrid, pp. 13-48.
- REIGOSA, Antonio (2010): *Guía ilustrada da Galicia invisible*. Vigo, Ed. Xerais.
- REIGOSA, Antonio (2011): *Trece noites, trece lúas. Libro das marabillas do Nadal*. Vigo, Ed. Xerais.
- REIGOSA, Antonio (2012): Geografías del miedo: lugares de la Galicia mágica en que habitan los monstruos, en *Antropologías del miedo: vampiros, sacamantecas, locos, enterrados vivos y otras pesadillas de la razón*, (coord. Gerardo Fernández Juárez e José Manuel Pedrosa Bartolomé), pp. 221-242.
- REIGOSA, Antonio (ed.) (2014): *Galicia encantada. O país das mil e unha fantasías*. Vigo, Ed. Xerais.
- REIGOSA CARREIRAS, Antonio (2014.): Pegadas do pensamento máxico na obra literaria e etnográfica de Manuel Leiras Pulpeiro, en *Manuel Leiras Pulpeiro (1854-1912). O poeta e o cidadán ao cabo dun século*, (coord. Xe Freyre e Abel Vigo), Deputación de Lugo, pp. 165-189.
- REIGOSA, Antonio (2017): Fortuna de los géneros narrativos orales en Galicia, en *Boletín de Literatura Oral*, nº extra 1, pp. 131-143.
- REIGOSA, Antonio (2018): O lendario popular arredor do Mariscal Pardo de Cela, en *Candea Branca*, nº 2. Seminario de Estudos do Valadouro.
- REIGOSA, Antonio (2020): *Cen historias máxicas pola Mariña encantada*. Viveiro. Lar.
- REIGOSA, A. (2020): *Guía de campo da Galicia encantada*. Vigo, Ed. Xerais.
- REIGOSA, Antonio (2022): *Lugo de lenda*. Ferrol. Edicións Embora.
- REQUEIXO, Armando (1996): A tradición romancística galega: A figura de Aníbal Otero, en *Boletín Galego de Literatura*, nº 15 e 16, 1º e 2º semestres, pp. 47-76.
- REQUEIXO, Armando (2002): A literatura galega de tradición oral, en *Moenia: Revista lucense de lingüística & literatura*, 8, pp. 209-221.
- RIELO CARBALLO, Nicanor (1976): *Escolma de Carballedo*, Vigo, Edicións Castrelos.
- RIELO CARBALLO, Isaac (1980): *Cancioneiro da Terra Chá (Pol)*. Sada-A Coruña, Edicións do Castro.
- RIELO CARBALLO, Nicanor (1989): *Cancións galegas*. Lugo, Deputación Provincial.

- RISCO, Vicente (1928): Ensaio dun programa pr'o estudo da literatura popular galega, *Nós*, nº 56, pp. 142-145.
- RISCO, Vicente (1962): Etnografía. Cultura espiritual, en *Historia de Galiza*, I, (dir. por R. Otero Pedrayo), Bos Aires. Nós.
- RIVAS CRUZ, X. L. "Mini" e IGLESIAS DOBARRIO, B. "Mero" (1995): *Contos de vellos pra nenos*. Lugo, Citania de Publicacións.
- RIVAS CRUZ, X. L. "Mini" e IGLESIAS DOBARRIO, B. "Mero" (1996): *Somos lenda viva. Lendas para rapaces*. Lugo, Citania de publicacións.
- RIVAS CRUZ, X. L. "Mini" e IGLESIAS DOBARRIO, B. "Mero" (1999): *Cantos, coplas e romances de cego (I)*. Recopilación de Mini e Mero, Libro + 2 CD+ cartel de cego, Lugo, Ophiusa.
- RIVAS CRUZ, X. L. "Mini" e IGLESIAS DOBARRIO, B. "Mero" (1999): *Cantos, coplas e romances de cego (II)*. Recopilación de Mini e Mero, Libro + 3 CD+ cartel de cego, Lugo, Ophiusa.
- RODRÍGUEZ ALMODÓVAR, Antonio (ed.) (2010): *La memoria de los cuentos. Los últimos narradores orales*. Madrid, Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales.
- RODRÍGUEZ LÓPEZ, Jesús (1908): *Gallegadas con alegrías de la tierra en verso y prosa*, Madrid, imp. Ricardo Rojas.
- RODRÍGUEZ LÓPEZ, Jesús (1948): *Supersticiones de Galicia y preocupaciones vulgares*. Lugo, Celta.
- ROUX, Martin (1982): *Fala o fistor e faise o día. Algúns aspectos da tradición oral galega na parroquia do Cebreiro*. Sada, Edicións do Castro.
- RUÍZ LEIVAS, Xosé (2012): *Guía fantástica de Mondoñedo*, Mondoñedo. Amigos da Cidade de Mondoñedo.
- SACO Y ARCE, J. Antonio (1987): *Literatura popular de Galicia. Colección de coplas, villancicos, diálogos, romances, cuentos y refranes gallegos. Recogidos por D. José Antonio Saco y Arce*. ed. de Juan Luis Saco Cid, Deputación de Ourense.
- SAMPEDRO FOLGAR, Casto (2007): *Cancionero musical de Galicia*. (reed. facsímil da edición de 1942), A Coruña. Fundación Barrié de la Maza.
- SCHUBARTH, Dorothé e SANTAMARINA, Antón (1982): *Cancioneiro galego de tradición oral*, A Coruña, Fundación Barrié de la Maza.
- SCHUBARTH, Dorothé e SANTAMARINA, Antón (1984-1993): *Cancioneiro popular galego*. 7 tomos. A Coruña, Fundación Barrié de la Maza.
- UTHER, Hans-Jörg (2004): *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography*. 3 volumes. Helsinki. Academia Scientiarum Fennica.
- VALENCIANO, Ana (1998): *Os romances tradicionais de Galicia. Catálogo exemplificado dos seus temas*. Madrid-Santiago de Compostela, Fundación Ramón Menéndez Pidal-Centro de Investigacións Lingüísticas e Literarias Ramón Piñeiro.
- VAQUEIRO, Vitor (1998): *Guía da Galiza máxica*, Vigo, Galaxia.
- VAQUEIRO, Vitor (2011): *Mitoloxía de Galiza. Lendas, tradicións, maxias, santos e milagres*, Vigo, Galaxia.
- VILARINO DE BARBEITO, R. (1896): *Monforte, sus monumentos, leyendas y tradiciones*, El Eco de Lemos, Monforte de Lemos.

XERMADE, O MEU POBO (1994): (Traballo realizado polo alumnado da 2ª etapa de E. X. B. do Colexio Público de Xermade, curso 1993-94, coordinados por Modesta Novo Muínelo e Águeda Fraga Pita). Consellería de Cultura da Xunta de Galicia.

ÍNDICE

I.-LUGO, EPICENTRO DA LITERATURA GALEGA DE TRADICIÓN ORAL

I.1.-A que chamamos "literatura oral"

I.2.-Principais xéneros da literatura oral

II.-LUGO E A LITERATURA ORAL: BREVE HISTORIA

II.1.-Os anos finais do século XIX

II.2.-Desde principios do s. XX até 1936

II.3.-Desde 1936 até 1950

II.4.-Aire fresco: os contos populares da provincia de Lugo

II.5.-As obras dos irmáns Carré

II.6.-Tras a morte do ditador

II.7.-Os contos do Cebreiro de Martine Roux

II.8.-O cancionero de Dorothé Shubarth

II.9.-A década dos 90 do século XX

II.10.-O Equipo Chaira

II.11.-A hora dos e das Contacontos

II.12.-Finais do século XX e principios do século XXI

II.13.-Canda internet chega unha nova oralidade

II.14.-O máis recente

III.-A SECCIÓN DE LITERATURA ORAL DA AELG

Publicacións (libros editados pola AELG)

Actas

Unidades Didácticas

Outras publicacións

Grupo de traballo:

Videoteca (resumo 2007 -2023)

Visitantes web

III.1.-Actividades da sección de literatura oral da AELG na provincia de Lugo

III.1.1.-Xornadas de Literatura de Tradición Oral

III.1.1.1.-I Xornada de Literatura de Tradición Oral: A figura do demo na literatura de tradición oral.

III.1.1.2.-II Xornada de Literatura de Tradición Oral: O mito que fascina: do lobo ao lobishome.

III.1.1.3.-III Xornada de Literatura de Tradición Oral: Mitoloxía da morte: agoiros, ánimas e pantasmas.

III.1.1.4.-IV Xornada de Literatura de Tradición Oral: Lendas urbanas: mitos e ritos dos tempos modernos

III.1.1.5.-V Xornada de Literatura de Tradición Oral: Os mouros e as mouras: Máxicos enigmáticos da mitoloxía popular.

III.1.1.6.-VI Xornada de Literatura de Tradición Oral: Historias, mitos e monstros do mar de Galicia.

III.1.1.7.-VII Xornada de Literatura de Tradición Oral: Amuletos e reliquias. Usos e crenzas

III.1.1.8.-VIII Xornada de Literatura de Tradición Oral: Sexo e obscenidade

III.1.1.9.-IX Xornada de Literatura de Tradición Oral: Remedios, prácticas e ritos curativos da medicina popular tradicional

III.1.1.10.-X Xornada de Literatura de Tradición Oral: Palabras con memoria: topónimos, ditos, frases, nomes... con historia.

- III.1.1.11.-XI Xornada de Literatura de Tradición Oral: O rol da muller na literatura de tradición oral
- III.1.1.12.-XII Xornada de Literatura de Tradición Oral: Rimas e letras da música popular. Do romanceiro tradicional ao bravú.
- III.1.1.13.-XIII Xornada de Literatura de Tradición Oral: O humor na literatura de tradición oral
- III.1.1.14.-XIV Xornada de Literatura de Tradición Oral: O medo é libre. Os mecanismos do medo na literatura de tradición oral.
- III.1.1.15.-XV Xornada de Literatura de Tradición Oral: Entroido. Transgresión e tradición
- III.1.1.16.-XVI Xornada de Literatura de Tradición Oral: Das regueifas ás músicas actuais, unha travesía polos mares da canción.
- III.1.2.-Escola de Narración Oral
 - Obradoiros
 - III.1.3.-Polafías na provincia de Lugo
 - III.1.3.1.-Mondoñedo (Lugo)
 - III.1.3.2.-Narla-Friol (Lugo)
 - III.1.3.3.-Ferreiravella-Riotorto (Lugo): De contos cos ferreiros
 - III.1.3.4.-Cabreiros-Xermade (Lugo)
 - III.1.3.5.-San Cibrao-Cervo (Lugo): Historias salgadas
 - III.1.3.6.-Merlán-Chantada (Lugo)
 - III.1.3.7.-A Fonsagrada (Lugo): Unha polavila no museo
 - III.1.3.8.-Tor-Monforte de Lemos (Lugo)
 - III.1.3.9.-Santaballa-Vilalba (Lugo)
 - III.1.3.10.-Lugo (Lugo)
 - III.1.3.11.-Lugo (Lugo): I Recital de coplas de Entroido
 - III.1.3.12.-Mondoñedo (Lugo): Manuela Rey, memoria dun mito
 - III.1.3.13.-Albá, Palas de Rei (Lugo)
 - III.1.3.14.-Vilar-Taboada (Lugo)
 - III.1.3.15.-Becerreá (Lugo): Polafía dos Ancares
 - III.1.3.16.-Burela (Lugo)
 - III.1.3.17.-O Corgo (Lugo): Proxecto Corgoral
 - III.1.3.18.-O Courel (Lugo)
 - III.1.4.-PREMIOS 'MESTRAS E MESTRES DA MEMORIA'
 - Publicación
 - Unidades didácticas
- III.1.5.-Letra das Festas: a revista oral do San Froilán
 - III.1.5.1.-2011: Historias do san Froilán
 - III.1.5.1.2.-2012: Anécdotas e sucedidos de Lugo
 - III.1.5.1.3.-2013: O San Froilán de hai 50 anos.
 - III.1.5.1.4.-2014: Historias de tolos, chalados e trasladados.
 - III.1.5.1.5.-2015: Lembranza de catástrofes e desastres naturais
 - III.1.5.1.26-2016: Mal@s e peores. Lembranza de sucesos criminais e de mentes facinerosas de Lugo e provincia.
 - III.1.5.1.7.-2017: Historias e anécdotas do pulpo (tamén chamado polbo).
 - III.1.5.1.8.-2018: Xente daquela maneira
 - III.1.5.1.9.-2019: Popurrí de orquestras, bises e verbenas.
 - III.1.5.1.10.-2020: Lorchas e punteirolos.
 - III.1.5.1.11.-2021: O San Froilán En-foco. Memoria das festas tras o visor dunha cámara fotográfica.
 - III.1.5.1.12.-2022: Vir ao San Froilán. Memorias e anécdotas de cando se vén ao San Froilán.

III.1.5.1.13.-2023: Arquitecturas efémeras do San Froilán. Lembranza da paisaxe efémera do feiral: carruseis, teatriños, atraccións, gabinetes, consultorios e túneles do inferno.

III.1.3.1.-Faladoiros da Memoria

III.1.3.1.1.-2021:Que se pode facer co Patrimonio Inmaterial?

III.1.3.1.2-2022: Cara a onde vas, Entroido?

III.1.3.1.3-2023: Homenaxe a Dorothé Shubarth

III.1.7.-Arquivos da AELG: Sección de Literatura de Tradición Oral (en rede)

Polafías

Gala Mestras e Mestres da Memoria

Xornadas de Literatura de Tradición Oral (en rede)

'Letra das festas' (a revista oral do San Froilán) (en rede)

Faladoiros da Memoria (en rede)

III.1.8.-Outros arquivos

Arquivos da Fundación Ramón Menéndez Pidal

Archivo Digital del Romancero de la Fundación Ramón Menéndez Pidal

APOI (Arquivo do Patrimonio Oral da Identidade)

IV.-PROPOSTAS COMPLEMENTARIAS

Bibliografía

Decembro 2023